

KAITSEMINISTEERIUM

**ARUANNE KAITSEVÄEKOHUSTUSE TÄITMISEST JA
KAITSEVÄETEENISTUSE KORRALDAMISEST 2020. AASTAL**

Tallinn 2021

EESSÕNA

Aasta 2020 oli COVID-19 pandeemia tõttu üpriski väljakutsete rohke, ent Kaitseministeeriumi valitsemisalas täideti pea kõik kaitseväekohustuse täitmisega püstitatud eesmärgid.

Riigikaitse arengukavas aastateks 2017–2026 seatud eesmärk kutsuda ajateenistusse 3500 inimest täideti – ajateenistusse asus 3516 kutsealust ja tütarlast. Üle poole kutsealustest asus teenistusse vabatahtlikult, nende hulgas rekordiliselt 54 naist, mis on rohkem kui kunagi varem.

Ühtlasi jätkub ajateenistusest väljalangevuse vähenemine, langedes 2019. aasta 7,8 protsendilt 2020. aastal 5,6 protsendile.

COVID-19 pandeemia tõttu tuli teha Kaitseressursside Ameti arstlike komisjonide töökorralduses ümberkorraldusi, mis osutasid niivõrd efektiivseks, et neid rakendatakse ka edaspidi. Eeskätt puudutas see aja paremat planeerimist, mis avaldas positiivset mõju arstlike komisjonide läbiviimise kiirusele ning arstlikku komisjoni läbivatele kutsealustele, kes hindasid uut töökorraldust kõrgelt.

Ajateenijate seas läbiviidavas ankeetküsitlusest selgus üheselt, et riigikaitseõpetuses osalemine omab väga suurt mõju just teadlikkuse tõstmisel ning hirmude elimineerimisel. Ka vabatahtlikult ajateenistusse asunute seas oli valdavalt neid, kes olid gümnaasiumis läbinud riigikaitseõpetuse. Seega riigikaitseõpetusel on otsene seos ajateenijate meelestatusel ja ajateenistuses hakkamasaamisel.

Tegevväelaste arv on viimase kuue aasta kõrgeim – tegevteenistujaid oli 2020. aasta lõpuks 3655, mis on planeeritud eesmärgist 145 tegevväelase võrra rohkem. Ajateenistuse lõpetanud noortest asus tegevteenistusse 7,51 protsenti ning ajateenistuse lõpetanud naistest omakorda 52 protsenti.

2020. aastal algatati kaks olulist seadusemuudatust – arstlike komisjonide reform ning asendusteenistuse reservsüsteemi loomine – mille elluviimise ja rakendamisega jätkatakse ka käeoleval aastal.

Foto 1. Logistikapataljoni talvekutse ajateenijate reservimineku rivistus (11.12.2020). Foto: rms Danil Perevalov

SISUKORD

1. ARUANDE KOKKUVÕTE.....	4
2. 2020. AASTA PEAMISED STATISTILISED ANDMED.....	8
3. KAITSEVÄEKOHUSTUSLASTE ARVESTUS.....	10
4. KAITSEVÄETEENISTUSKOHUSTUSLASE TERVISENÕUETELE VASTAVUSE HINDAMINE.....	15
5. AJATEENISTUSSE KUTSUMINE.....	20
6. AJATEENISTUS.....	22
7. ASENDUSTEENISTUS.....	30
8. RESERVTEENISTUS.....	31
9. AJATEENIJATE ARVAMUSUURINGUD.....	34
10. TEGEVVÄELASED.....	36
11. PEAINSPEKTORITEENISTUS.....	38
12. OLULISEMAD TEGEVUSED 2021. AASTAL.....	39

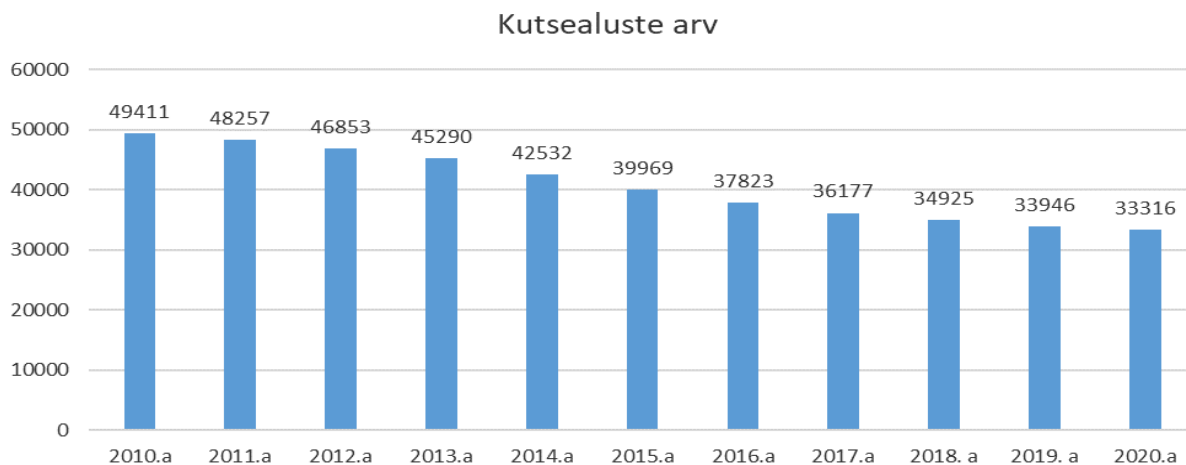

Foto 2. Küberväejuhatuse juulikutse ajateenijate sõduribaaskursuse lõputseremoonia (28.08.2020). Foto: KüVJ

1. ARUANDE KOKKUVÕTE

Käesolev aruanne on koostatud kaitseväeteenistuse seaduse § 9 alusel ning annab ülevaate kaitsevägekohustuslaste, ajateenijate, tegevväelaste ja reservväelastega seotud eesmärkide täitmisest 2020. aastal.

Kaitsevägekohustuslastena arvele võetud isikute arv on endiselt vähenemas (joonis 1), mis tuleneb 17-aastaseks saavate aastakäikudes meessoost isikute arvu langusest, kuid võrreldes eelnevate aastatega on kutsealuste arvu langus mõnevõrra aeglustumas. Rahvastikuregistri andmetel elab 14,1% kutsealustest välisriigis, kuid tegelikkuses on välisriikides elavate kutsealuste osakaal suurem, aga nad ei ole oma elukohta rahvastikuregistris registreerinud.

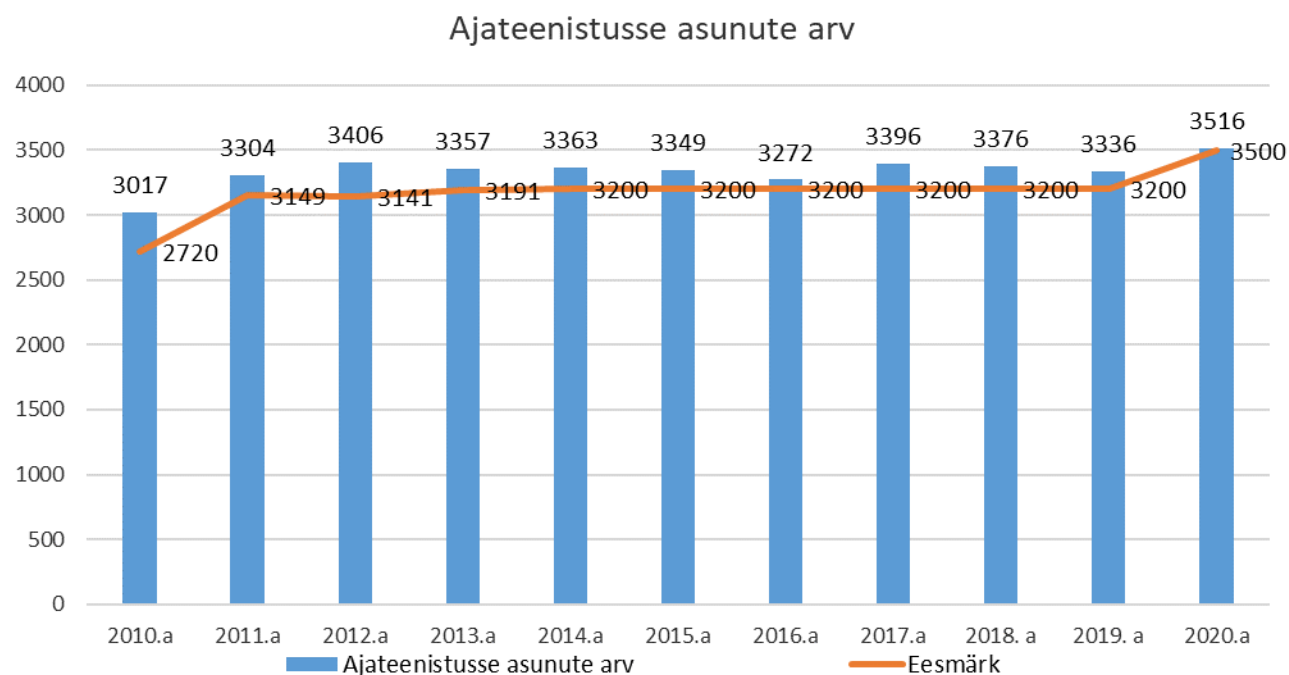

Joonis 1. Kutsealuste arv aastatel 2010–2020

Kaitseväekohustuslaste tervisenõuetele vastavuses on näha mõningast positiivset arengut võrreldes 2019. aastaga. Suurenenud on „vastab tervisenõuetele“ otsuste osakaal ning vähenenud on otsuste „ajutiselt ei vasta tervisenõuetele“ osakaal. Kaitseressursside Ameti arstlike komisjonide poolt tehtud otsuste põhjal vastas kehtivatele tervisenõuetele 49% (2019. aastal oli see 40,2%), ei vastanud 26% (2019. aastal 26,3%) ning ajutiselt ei vastanud 25% (2019. aastal 33,5%) kutsealustest.

2020. aastal tõusis ajateenistusse kutsutavate kutsealuste arv 3500-ni. Hoolimata COVID-2019 pandeemiast tingitud eriolukorrast ning sellega kaasnevatest piirangutest, suutis Kaitseressursside Amet täita täielikult 2020. aastaks kehtestatud plaani, suunates aega teenima **3462** kutsealust ning **54** vabatahtlikult ajateenistusse tulnud naist. Kokku asus ajateenistusse **3516** kodanikku. Oluline on siinkohal märkida, et **2020. aastal asus ajateenistusse rekordiline arv kutsealuseid ja naissoost isikuid.** Vabatahtlikult asus ajateenistusse **53% kutsealustest**, mida on 10% rohkem kui 2019. aastal.

Ajateenistuse korraldamisel suutis Kaitseväge 2020. aastal mehitada ja välja õpetada ettenähtud arvu reservüksusi. Ajateenistusest **väljalangenute osakaal on endiselt vähenemas.** Kui juba 2019. aastal oli väljalangevus oluliselt vähenenud 7,8%-ni, siis 2020. aastal langes ajateenistusest välja vaid **5,6%** ajateenistusse asunutest.

Joonis 2. Ajateenistusse asunute arv 2010-2020

Reservväelaste õppekogunemistel osales 1245 reservväelast ehk **62,7%** planeeritust. Suur osa planeeritud õppekogunemistest jäi ära seoses COVID-19 pandeemiaga. Samuti ei toimunud 2020. aastal ühtegi lisaõppekogunemist. Läbi viidud õppekogunemised saavutasid oma eesmärgi nii väljaõppe kui ka lahingvalmiduse alasel. Ära jäänud õppekogunemised on planeeritud järgnevatele aastatele.

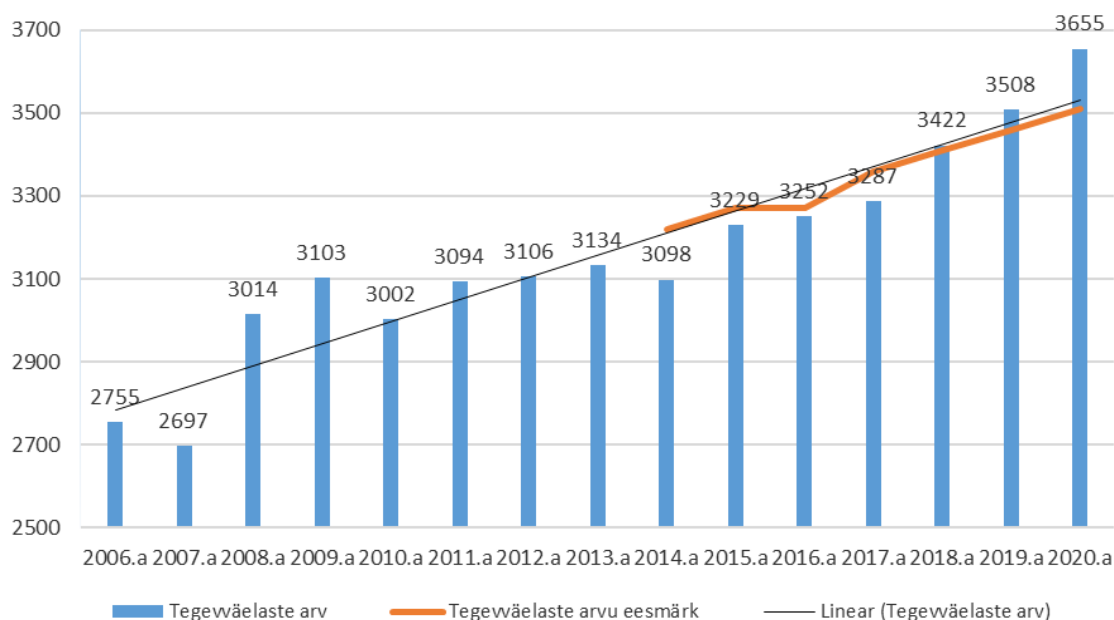
2020. aastal täiendati ajateenijate seas läbi viidavat arvamusuuringut riigikaitseõpetuse mooduliga. Saadud vastuste põhjal saab väita, et riigikaitseõpetuses osalemine suurendab nende

isikute osakaalu, kes tulevad ajateenistusse vabatahtlikult ja positiivsemate meeleoludega. Riigikaitseõpetuse läbimine tõstab teadlikkust ajateenistuse olemusest ning elimineerib hirme ajateenistuse ees. Ka vaimse tervise osas nähtub, et riigikaitseõpetuse läbinud tajuvad vähem vaimse tervise probleeme (üksildustunnet, depressiooni jne).

Foto 3. Sõjaväepolitsei vahipataljoni ajateenijad harjutasid massirahutuste kontrolli (09.04.2020). Foto: n-srs Jaan Vanaaseme

Tegevväelaste arv suurenes 2020. aasta lõpuks võrreldes aasta algusega 147 tegevväelase võrra 3655-ni (joonis 3), mis on planeeritud eesmärgist 145 tegevväelase võrra rohkem. 2020. aastal on tegevväelaste värbamine olnud kuue aasta kõrgeim. Ajateenistuse lõpetanud noortest on tegevteenistusse asunud 7,51% ning ajateenistuse lõpetanud naistest 52% (14 naist) on jätkanud tegevteenistuses.

Joonis 3. Tegevväelaste arv 2006-2020

Foto 4. Erioperatsioonide grupi ühistreeningud koos Ameerika õhuväe erioperatsioonide TF 352.1-ga (24.11.2020). Foto: Erioperatsioonide väejuhatas

Peamised arendustegevused 2021. aastal:

- suurendatakse ajateenija toetust ja ajateenija ning asendusteenistuja lapse toetust;
- jätkatakse tegevusi asendusteenistuse reservsüsteemi rakendamiseks ja elluviimiseks;
- jätkatakse arstlike komisjonide reformimist, et muuta kutsealuste terviseseisundi hindamine efektiivsemaks ja läbipaistvamaks;
- töötatakse välja meede, mis aitab tagada piisaval arvul ajateenistuses väljaõpetatavate sõidukijuhtide olemasolu sõjaaja üksuste ettevalmistamiseks;
- koostöös Kaitseressursside Ametiga viiakse läbi teavituskampania, mis on suunatud kaitseväekohustuslastele ühe kindla suhtluskanalina @eesti.ee kasutusele võtmiseks;
- jätkatakse tööandjate infopäevade läbiviimist, et tutvustada ajateenistuses omandatavaid oskusi ja teadmisi tsiviilelus rakendamiseks;
- jätkatakse seniseid tegevusi naiste seas ajateenistuse populariseerimiseks ning Kaitseväe kui atraktiivse tööandja kuvandi loomiseks;
- osalemine avaliku sektori innovatsiooniprogrammis ühisprojektiga „Kuidas saada ajateenistusest kõrvalehoidjad ajateenistusse?“ eesmärgiga otsida uudseid lahendusi ja võimalusi, kuidas kõrvalehoidjate mõtteviise ja hoiakuid ajateenistuse suhtes mõjutada.

Foto 5. 1. jalaväebrigaadi pioneeripataljoni ajateenijate jooksusild üle Valgejõe (26.03.2020). Foto: n-srs Jaan Vanaaseme

2. 2020. AASTA PEAMISED STATISTILISED ANDMED

Kaitseväekohustuslaste registris oli 2021. aasta 1. jaanuari seisuga kantud 269 920 kaitseväekohustuslaste andmed. Registris oli muuhulgas 33 316 kutsealuse, 228 831 reservis oleva 18-60-aastase meessoost isiku ning 3655 tegevvälase andmed (sh 369 naissoost isikut).

Kutsealuste ja kaitseväekohustust võtta soovivate naiste terviseseisundi hindamisel tegid Kaitseressursside Ameti arstlikud komisjonid 2020. aastal 7952 otsust, millede kohaselt 3899 isikut (49%), sh 92 naissoost isikut vastasid kaitseväeteenistuskohustuslaste tervisenõuetele. Tervisenõuetele ei vastanud 2074 isikut (26%) ning ajutiselt ei vastanud 1979 (25%) isikut. Võrreldes 2019. aasta tulemustega on „vastab tervisenõuetele“ otsuste osakaal **suurenenud 9%** ja „ajutiselt ei vasta tervisenõuetele“ otsuste osakaal on vähenenud 8,5%. „Ei vasta tervisenõuetele“ otsuste osakaal on jäänud samasse suurusjärku (26%).

Ajateenistusse plaaniti kutsuda 2020. aastal 3500 kutsealust, tulenevalt riigikaitse arengukavas 2017-2026 püstitatud eesmärgist suurendada ajateenistusse võetavate kutsealuste arvu arengukavas ettenähtud perioodil järkjärgult 4000-ni. Kui aastast 2014 kutsuti iga-aastaselt ajateenistusse 3200 kutsealust, siis **alates 2020. aastast suurendati ajateenistusse kutsutavate kutsealuste arvu 3500-ni**. Lisaks kutsealustele võimaldati ajateenistus läbida 110 vabatahtlikult kaitseväekohustuse võtnud naissoost isikul. Ajateenistuskohustust asus täitma **3462 kutsealust ja 54 naissoost isikut**. Alates 2020. aastast muudeti ka väljaõppetsükli algusaegadid, mis viidi kooskõlla avalik-õiguslike kõrgkoolide õppekorraldusega.

Ajateenistuse läbis ja määrati sõjaaja ametikohale 2020. aastal **3 160** ajateenijat, sh **28** naissoost isikut. Ennetähtaegselt vabastati teenistusest 190 ajateenijat (sh 12 naissoost ajateenijat). Kokku asus ajateenistusse 3310 kutsealust ja 40 naissoost isikut, kelle väljaõppeperiood algas 2019. aasta II poolaastal (2884 kutsealust ja 35 naissoost isikut) ning 2020. aasta I poolaastal (426 kutsealust ja 5 naissoost isikut).

Tervisliku seisundi tõttu vabastati teenistusest 168 ajateenijat (sh mitte ühtegi naissoost isikut), mis teeb 5% ajateenistusse asunutest. Võrreldes 2019. aastaga (6,8% - 235 ajateenijat) on tervislikel põhjustel **väljalangevus veelgi vähenenud**. Näiteks 2018. aastal katkestas ajateenistuse tervislikel põhjustel 10,3% ajateenistusse asunutest. Paraku on ajateenijate vabastamisel endiselt peamiseks põhjuseks psüühika- ja käitumishäired (44%).

Oluliste väljaõppe eesmärkide saavutamist 2020. aastal alguse saanud COVID-19 pandeemia ei mõjutanud, kuid seoses õppekogunemiste ära jäämisega (eelkõike „Kevadtorm 2020“) jäid ära ka oskuste kinnistamise protsessid. Esiialgu on selle mõju minimaalne, kuid kogemuste vähesus võib hakata mõjutama üksuste lahingvõimet.

Esialgvalt **2020. aastaks kehtestatud õppekogunemiste plaane** tuli oluliselt vähendada seoses COVID-19 pandeemiaga, seega lõpliku plaani kohaselt planeeriti õppekogunemistele kutsuda 1985 reservväelast. Kokku osales 62,7% planeeritust. Samuti ei viidud 2020. aastal läbi lisaõppekogunemisi.

Jätkatakse ajateenijate arvamusuuringu läbi viimist. 2020. aastal lisati ankeetküsitluse riigikaitseõpetuse moodul, saamaks teavet riigikaitseõpetuse otsese mõju osas isiku meelestatusele ja hakkamasaamisele ajateenistuses.

Asendusteenistuses ehk usulistel ja kõlbelistel põhjustel kaitseväeteenistusest keeldunud kaitseväekohustuslastele mõeldud teenistusliigis oli 1. jaanuari 2021. a seisuga **70 isikut**. 2020. aastal esitati 174 taotlust asendusteenistusse asumiseks ning asendusteenistusse asus 74 isikut, mis on võrreldes 2019. aastaga 31 isiku võrra rohkem. Asendusteenistusse astuda soovivate kaitseväekohustuslaste arv on jäänud samasse suurusjärku kui aastatel 2018 ja 2019.

Tegevväelaste arv kasvas 2020. aastal **147** tegevväelase võrra, ulatudes aasta lõpus **3655** tegevväelaseni. 2020. aasta lõpuks oli sihttasemeks seatud 3510 tegevväelast, mis ületati 145 tegevväelase võrra. Kehtiva riigikaitse arengukava kohaselt peaks tegevväelaste arv 2021. aasta lõpuks suurenema **3717** isikuni.

Kaitseväe peainspektoriteenistus menetles 2020. aasta jooksul **92** registreeritud pöördumist. Võrreldes 2019. aastaga on pöördumiste arv langenud. Näiteks 2019. aastal tehti samal ajaperioodil Kaitseväe peainspektoriteenistusele 101 pöördumist. Pöördujateks olid peamiselt ajateenijad ja palgaline koosseis. Ajateenijate osas levinumad pöördumiste põhjused on seotud meditsiiniga ning ülema käitumisega. Tegevväelaste ja tsiviilteenistujate pöördumiste peamised põhjused on seotud teenistuse tasustamisega või ülemate käitumisega.

Kaitseväega otseselt mitte seotud isikute pöördumiste arv (7) on oluliselt vähenenud, kui 2018 ja 2019. aastal, mil sama perioodi jooksul tehti vastavalt 25 ja 188 pöördumist. Kaitseväega otseselt mitte seotud isikud on ajateenijate lähedased ja reservis olevad isikud.

Foto 6. Kuperjanovi jalaväepataljoni talvise kutse truudusevande andmine (13.03.2020). Foto: n-ltn Sander Mändoja

3. KAITSEVÄEKOHUSTUSLASTE ARVESTUS

Kaitseväekohustuslaste arvestust peab Kaitseressursside Amet kaitseväekohustuslaste registris (edaspidi register). Käesolevas aruandes mõistetakse kaitseväekohustuslaste arvestuse all 17–60-aastaste meeskodanike ja kaitseväekohustuse võtnud üle 18-aastaste isikute andmete kandmist registrisse ja andmete muudatuste kajastamist kaitseväekohustuslaste registri objektiks oleku ajal.

Kaitseväekohustuslaste arvestuse ülevaade on alljärgnevalt ära toodud tabelites 1–4 ning sisaldab alljärgnevate punktide ülevaadet (võrdlusbaasina on tabelites toodud andmed 01.01.2021 seisuga):

- kaitseväekohustuslaste jagunemine registris (tabel 1);
- 2020. aasta jooksul registrisse kantud kutsealuste ja kaitseväekohustuslaste statistika (tabel 2);
- ajateenistusse kutsumata jätmise ja ajateenistusse asumisest vabastamine (tabel 3);
- ajateenistuskohustuse täitmiseks ajapikenduse andmine (tabel 4);

Kokku oli seisuga 01.01.2021 registrisse kantud **269 920** kaitseväekohustuslaste andmed. Registrisse kantud kaitseväekohustuslaste koondnumbri puhul on tegemist selle suurusjärguga, keda on riigil sõjaajal võimalik teenistusse kutsuda. Registris oli muuhulgas arvel **33 316** kutsealuse **228 831** reservis oleva 18–60-aastase meessoost isiku ning **3655** tegevväelase andmed. Tegevväelaste hulgas oli kokku **369** naissoost isikut (tabel 1). Tegevväelaste arv on saavutanud viimaste aastate prima tulemuse. Samas kutsealuste arv on jätkuvalt languses.

2020. aastal võttis vabatahtlikult kaitseväekohustuse 562 isikut, kellest 431 olid naised. Kaitseväekohustuse saab võtta vähemalt 18-aastane kodanik, kelle kohustus osaleda riigikaitstes, ei

tulene seadusest (naissoost isikud) või kes on sellest vabastatud enne 01.04.2013 kehtinud regulatsioonide alusel või kes on üle 60-aastased. Naiste huvi kaitseväekohustuse võtmiseks on suur ja on ka aja jooksul kasvanud. Samas ei ole ajateenistuse läbinud naiste arv oluliselt kasvanud.

Tabel 1. Kaitseväekohustuslaste jagunemine registris seisuga 01.01.2021

Jrk nr	Kategooria	Arv	
		2019	2020
1	kutsealused¹	33 946	33 316
2	ajateenijad	2811	2996
	nendest naissoost isikud	20	35
3	asendusteenistujad	40	70
4	tegevvälased	3508	3655
	nendest naissoost isikud	356	369
5	18–60-aastased meessoost isikud (reservis olev isik)	227 072	228 831
	nendest ise kaitseväekohustuse võtnud üle 18-aastased isikud	484	562
6	Naissoost isikud (reservis olev isik)	1022	1052
	nendest kaitseväekohustuse võtnud naissoost isikud	354	431
	nendest ajateenistuse läbinud naissoost isikud	100	125
	Kokku (1-6)	268 399	269 920

2020. aasta jooksul kanti registrisse kokku **7073** kutsealuse ja **447** reservis oleva isiku andmed. Registrisse kantud kutsealuste andmed sisaldavad aastakäike sünniaastaga 1993–2003 ning reservis olevate isikute andmed sünniaastaga 1960–1992 (tabel 2). Kutsealuste osas on registrisse kantavate arv võrreldes eelneva aruandlusperioodiga kasvanud 140 isiku võrra. 447 reservis olevate isikute puhul on tegemist aruandlusperioodil Eesti kodakondsuse saanud või kaitseväekohustuse võtnud isikutega. Võrreldes 2019. aastaga (132 isikut) on reservis olevate isikute seas kodakondsusest loobunute arv vähenenud. 2020. aastal loobus kodakondsusest 36 reservis olevat isikut.

Tabel 2. Registrisse kantud kutsealuste ja kaitseväekohustuslaste andmed aruandlusperioodil

Jrk nr	Näitaja	17–27-aastased isikud		28–60-aastased isikud	
		2019	2020	2019	2020
1	registrisse kantud	6933	7073	525	447
2	registrist kustutatud (surnud)	49	42	908	932
3	kodakondsusest loobunud	42	40	132	36

Seisuga 1. jaanuar 2021. a on ajateenistusse kutsumata jätmise kehtivaid otsuseid **14 703** (registris arvel olevatest aastakäikudest 1993–2003) ning ajateenistusse asumisest vabastamise kehtivaid otsuseid **4674**. Ajateenistusse ei kutsuta isikut kellel esinevad kaitseväeteenistuse seadusest tulenevad (ajutised) välistavad asjaolud (tervis, puudulik haridus, kannab vabadusekaotuslikku karistust jm). Isik kutsutakse ajateenistusse välistavate asjaolude äralangemisel.

¹ Kutsealune on 17–27-aastane (k.a) meessoost isik, kuni aja- või asendusteenistusse asumiseni või aja- või asendusteenistusest vabastamiseni

Kui aga isikul esinevad ajateenistusse asumisest vabastuse saamise alused (nt on saanud 28-aastaseks, rahvastikuregistri andmetel elab välisriigis, on nimetatud kohtunikuks ja muu seadusest tulenev alus), siis Kaitseressursside Amet teeb otsuse, mille alusel isik märgitakse registrisse reservis oleva isikuna. Ajateenistusse asumisest vabastuse saanud isikut enam ajateenistusse ei kutsuta.

Ajateenistusse kutsumata jäetud isikute arv on võrreldes eelnevate aastatega vähenenud. Kui 2019. aastal jäeti ajateenistusse kutsumata 15 690 kutsealust, siis 2020. aastal tehti vastavaid otsuseid 14 703. Kutsumata jätmise põhjuste osas domineerib terviseseisundi mittevastamine kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele – **14 354** juhul.

Foto 7. Mereväe ajateenijate baaskursuse lõpurivistus (22.09.2020). Foto: n-srs Maria Tökke

Positiivse näitajana saab tuua välja kutsealuste osakaalu, kes ei ole läbinud vähemalt põhikooli II kooliastet põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse tähenduses, **olulise vähenemise**. Võrreldes 2018. ja 2019. aastaga, mil vastavad arvud olid 361 ja 351, siis 2020. aastal oli selliseid kutsealuseid vaid **72**.

Ajateenistusse asumisest vabastamise osas on peamiseks põhjuseks kutsealuse piirvanuse ületamine – isik on saanud 28-aastaseks, **4133** juhul (tabel 3), mis on võrreldes 2019. aastaga kasvanud (3336). Teised näitajad (isik on süüdi mõistetud karistusseadustiku 8., 9., 13., 15., 18. või 22. peatükis sätestatud kuriteos, läbi teinud kohustusliku sõjaväeteenistuse välisriigi relvajõududes), on jäänud samasse suurusjärku. Mõnevõrra on kasvanud välisriigis elavate või välisriigis sündinud kutsealuste arv (35 isiku võrra) ja isikud, kes on kandnud tervisehoiutöötajate riiklikusse registrisse arsti või õena ning töötab vastaval erialal ja on läbi teinud Kaitseväge nõuetele vastava väljaõppe (11 isiku võrra).

Tabel 3. Ajateenistusse kutsumata jätmise ja ajateenistusse asumisest vabastamise kohta kehtivad otsused aastakäikude sünniaastaga 1993-2003 kohta seisuga 01.01.2021

		2019	2020
1. Ajateenistusse kutsumata jätmine		15 690	14 703
1.1	tervise seisund arstliku komisjoni otsusel ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	15 041	14 354
1.2	ei ole läbinud vähemalt põhikooli II kooliastet põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse tähenduses	351	72
1.3	on kriminaalasjas kahtlustatav või süüdistatav, kuni kriminaalmenetluse lõpetamiseni	49	47
1.4	kannab vabadusekaotuslikku karistust	12	11
1.5	välislepingus ettenähtud juhul	0	0
1.6	on asunud kõrgharidust omandama arsti või õe erialal	237	219
2. Ajateenistusse asumisest vabastamine		3831	4674
2.1	saanud 28-aastaseks	3336	4133
2.2	süüdi mõistetud karistusseadustiku 8., 9., 13., 15., 18. või 22. peatükis sätestatud kuriteos ja selle eest on talle mõistetud vabadusekaotuslik karistus ning tema andmed ei ole karistusregistrist karistusregistri seaduse kohaselt kustutatud	148	152
2.3	tema andmete kaitseväekohustuslaste registrisse kandmisele eelnenud ajal elanud rahvastikuregistri andmetel katkematult vähemalt seitse aastat välisriigis või on sündinud ja elanud välisriigis tema andmete kaitseväekohustuslaste registrisse kandmisele vahetult eelnenud ajal ning ei ole viie aasta jooksul andmete registrisse kandmisest arvates esitanud kirjalikku taotlust ajateenistusse või asendusteenistusse asumiseks	325	360
2.4	läbi teinud kohustusliku sõjaväeteenistuse välisriigi relvajõududes või on teeninud sõjaväelasena välisriigi relvajõududes vähemalt 12 kuud või läbi teinud asendusteenistuse välisriigis	10	6
2.5	kantud tervishoiutöötajate riiklikku registrisse arsti või õena ning töötab vastaval erialal ja on läbi teinud Kaitseväe nõuetele vastava väljaõppe	12	23
2.6	nimetatud kohtunikuks ning kelle vabastamise ettepaneku on teinud kohtute haldamise nõukoda	0	0

Ajateenistuskohustuse täitmiseks ajapikenduse andmise alused on jagunenud neljaks grupiks: (1) kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele ajutiselt mittevastamine – kokku **320** isikut, (2) lapse ülalpidamine või puudega isiku hooldamine – kokku **541** isikut, (3) hariduse omandamine – kokku **12 978** isikut ning (4) valitaval ametikohal töötamine – kokku **9** isikut. Lähtuvalt eeltoodust, kõige enam antakse ajapikendust hariduse omandamiseks.

Kokku on ajapikendust antud **13 848** isikule (tabel 4). Võrreldes 2019. aastaga on ajateenistuskohustuse täitmiseks ajapikenduse andmise otsuste hulk jäänud samasse suurusjärku. Oluliselt on vähenenud kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele ajutiselt mittevastavuse tõttu ajapikenduste andmine. Kui 2019. aastal oli tervisenõuetele ajutiselt mittevastavuse tõttu antud ajapikendusi 1995, siis käesoleval aruandlusperioodil oli vastavaid otsuseid tehtud vaid 320. Mõnevõrra on vähenenud ka lapse ülalpidamisega või puudega isiku hooldamiseks ajapikenduste andmine. Samas hariduse omandamiseks ajapikenduse andmise otsuste osakaal on suurenenud. 2019. aastal oli hariduse omandamiseks ajapikendusi antud 10 607 kutsealusele, kuid 2020. aastal oli

kehtivaid ajapikenduse andmise otsuseid 12 978.

Tabel 4. 01.01.2021 seisuga kehtivad otsused ajateenistuskohustuse täitmiseks ajapikenduse andmise kohta

		2019	2020
1	Kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele ajutise mittevastavuse tõttu	1995	320
2	Lapse ülalpidamiseks või puudega isiku hooldamiseks	716	541
2.1	lapsevanemana või muu last ülalpidava isikuna peab ülal vähemalt ühte alla kolmeaastast last ning ülalpidamiskohustus tuleneb perekonnaseadusest	376	269
2.2	lapsevanemana või muu last ülalpidava isikuna on kohustatud ülal pidama vähemalt kahte last ning ülalpidamiskohustus tuleneb perekonnaseadusest	304	244
2.3	lapsevanemana või muu last ülalpidava isikuna üksinda peab ülal vähemalt ühte last, kellel puuduvad teised ülalpidamiskohustusega isikud, ja ülalpidamiskohustus tuleneb perekonnaseadusest	8	7
2.4	eelmine KVTS § 54 p.1 (Perekonna ainus toitja)	4	0
2.5	on ainus isik, kes on kohustatud ülal pidama raske või sügava puudega inimest, kellel puuduvad teised ülalpidamiskohustusega isikud	24	21
3	Hariduse omandamiseks	10 607	12 978
3.1	üliõpilasena valinud ajateenistusse asumise aja (KVTS § 44 lg 2)	1350	1093
3.2	üldkeskhariduse omandamiseks statsionaarses õppes (KVTS § 44 lg 3)	5627	7094
3.3	ilma keskhariduseta kutsealusel on õigus ajapikendusele statsionaarses õppevormis kutseõppe tasemeõppes õppimiseks selle aasta 1. juulini, mille jooksul ta saab 21-aastaseks (KVTS § 44 lg 4)	3276	4423
3.5	õpib sisekaitsealase rakenduskõrgkooli politsei-, piirivalve- või päästeerialal (KVTS § 44 lg 5)	26	29
3.6	välisriigi kõrgkoolis (KVTS § 44 lg 6)	328	339
4	Valitaval ametikohal töötamiseks	10	9
5	Kokku	13 328	13 848

Foto 8. Logistikapataljon tähistas Ämaris asuva üksuse 101. sünniaastapäeva loovutades koos samas linnakus asuvate õhuväelastega Põhja-Eesti Regionaalhaigla verekeskusele üle 25 liitri verd (09.04.2020). Foto: Logistikapataljon

4. KAITSEVÄETEENISTUSKOHUSTUSLASE TERVISENÕUETELE VASTAVUSE HINDAMINE

Kutsealuse, kaitseväekohustust võtta sooviva isiku, asendusteenistuja ja reservis oleva isiku terviseseisundi kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele vastavuse hindamist viivad läbi Kaitseressursside Ameti juures asuvad arstlikud komisjonid. Arstlikud komisjonid toimuvad 13 erinevas asukohas üle Eesti. Ülevaade kaitseväekohustuslaste terviseseisundi hindamise tulemustest Kaitseressursside Ameti arstlikes komisjonides 2020. aastal kajastub tabelites 5–7.

2020. aastal alanud COVID-19 pandeemia mõjutas oluliselt arstlike komisjonide tööd ning sundis senise töö ümber korraldama. Kevadise eriolukorra väljakuulutamise järel peatus arstlike komisjonide töö kaheks kuuks (12.03–10.05.2020). Eriolukorra perioodil toimusid ainult e-komisjonid, kus arstid hindasid kutsealuste tervislikku seisundit Tervise Infosüsteemi (TIS) andmete põhjal. See võimaldas kutsealuste seast välja selekteerida need, kes olemasolevate diagnooside põhjal ei ole ajateenistuseks kõlbulikud ja seetõttu ei pidanud hiljem arstlikusse komisjoni tulema.

Eriolukorra järel (alates 11.05.2020) taastati arstlike komisjonide töö, kuid muudeti komisjonide senist töökorraldust. Kutsealuseid hakati kellaajaliselt ja hajutatult komisjoni kutsuma. Lisaks võeti komisjonides kasutusele isikukaitse- ja desinfitseerimisvahendid, et tagada isikute maksimaalne ohutus. Esmakordselt rakendati komisjonides videosilla võimalust, eelkõige psühhiaatri vastuvõtul. Kokku 382 komisjoni (sh 43 e-komisjoni).

2020. aastal väljastas Kaitseressursside Amet kutsealustele ja kaitseväekohustust võtta soovivatele naissoost isikutele **16 220** kutset arstlikku komisjoni ilmutamiseks (sh 171 kutset naissoost isikutele). Kokku langetasid arstlikud komisjonid **7952** otsust, millest **3899** otsuse (49% otsuste üldarvust) kohaselt tunnustati isik kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele vastavaks, sh **92** naissoost isikut. Võrreldes 2019. aastaga on kasvanud tervisenõuetele vastavaks tunnustatud kutsealuste osakaal (2019. aastal 40,2%), mis on tingitud sellest, et eriolukorra lõppedes tekkis ajaline surve komplekteerida juulikuus alanud väljaõppetsükkel, mistõttu kutsuti arstlikku komisjoni eelkõige kutsealused, kes TIS andmete põhjal suurema tõenäosusega tervisenõuetele vastasid. Ka ajutiselt mittevastavaks tunnustatud kutsealuste osakaal on vähenenud 8,5% võrra (2020. aasta 25% ning 2019. a 33,5%). Tervisenõuetele mittevastavaks tunnustatud kutsealuste osakaal on jäänud samasse suurusjärku moodustades nii 2020. kui ka 2019. aastal 26% otsuste üldarvust.

Täpsem arstlike komisjonide poolt langetatud otsuste jaotus on toodud tabelis 5.

Tabel 5. Kutsealuste ja naissoost isikute terviseseisundi hindamine

		2019	2020
1	Väljastatud kutseid arstlikule läbivaatusele:	24 076	16 220
	nendest naissoost isikud	95	171
2	Arstlikule läbivaatusele ilmunud	12 136	8039
3	Arstliku komisjoni otsused, sh:	9616	7952
3.1	vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	3870	3899
	nendest naissoost isikud	55	92
3.2	ajutiselt ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	3218	1979
	nendest naissoost isikud	9	11
3.3	ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	2528	2074
	nendest naissoost isikud	4	7

Reservis olevatele isikutele väljastati 2020. aastal **478** kutset arstlikku komisjoni ilmutamiseks ning arstlikule läbivaatusele ilmus **275** isikut. Kokku langetati reservis olevate isikute kohta **208** arstliku komisjoni otsust, millest **33** juhul tunnustati reservis olev isik kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele vastavaks (tabel 6) ning 121 tervisenõuetele mittevastavaks. Nagu tabelist nähtub on 2020. aastal reservis olevate isikute tervisehindamise osakaal võrreldes 2019. aastaga oluliselt vähenenud (2020. aastal tehti 349 otsust vähem), kuid seda eeskätt ära jäänud õppekogunemiste tõttu, kuna reservis olevate isikute terviseseisundi hindamine toimub peamiselt isiku enda initsiatiivil ja pärast seda, kui on saanud kutse osaleda õppekogunemisel.

Tabel 6. Reservis olevate isikute terviseseisundi hindamine

		2019	2020
1	Väljastatud kutseid arstlikule läbivaatusele	806	478
2	Arstlikule läbivaatusele ilmunud	672	275
3	Arstliku komisjoni otsused, sh:	557	208
3.1	vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	139	33
3.2	ajutiselt ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	195	54
3.3	ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	223	121

2020. aastal Kaitseressursside Ameti arstlike komisjonide poolt kutsealuste osas tehtud otsuste järgi

on domineerivateks põhjusteks, miks isik „ei vasta“ või „ajutiselt ei vasta“ kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele, psüühika- ja käitumishäired ning lihasluukonna ja sidekoehaigused (tabel 7).

Võrreldes eelnevate aastatega on toimunud muutused „vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele“ ja „ei vasta“ tervisenõuetele diagnooside esinemissageduses. „Vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele“ kuulusid 11% otsustest diagnoosigruppi naha- ja nahaaluskoe haigused ning „ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele“ kuulub 2020. aastal ühe kolmest esineva diagnoosigrupi hulka sisesekreetsiooni-, toitumis-, ja ainevahetushaigused (2019. aastal esines samas suurusjärgus silma ja silmamanuste haigused).

Tabel 7. Diagnooside esinemissagedus Kaitseressursside Ameti arstlikes komisjonides tehtud otsuste põhjal

Jrk nr	Otsuse liik	1.			2.			3.		
		Diagnoos	Arv	%	Diagnoos	Arv	%	Diagnoos	Arv	%
1	Vastab kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	Lihaskonna ja sidekoehaigused	916	54	Silma- ja silmanuste haigused	602	35	Naha- ja nahaaluskoe haigused	190	11
2	Ajutiselt ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	Lihaskonna ja sidekoehaigused	462	40	Psüühika- ja käitumishäired	414	36	Klassifitseerimata sümptomid, tunnused ja kliiniliste laboratoorsete leidude hälbep	280	24
3	Ei vasta kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele	Psüühika- ja käitumishäired	753	56	Lihaskonna ja sidekoehaigused	419	31	Sisesekreetsiooni-, toitumis-, ja ainevahetushaigused	163	12

4.1 Muutused kutsealuste tervisenäitajates

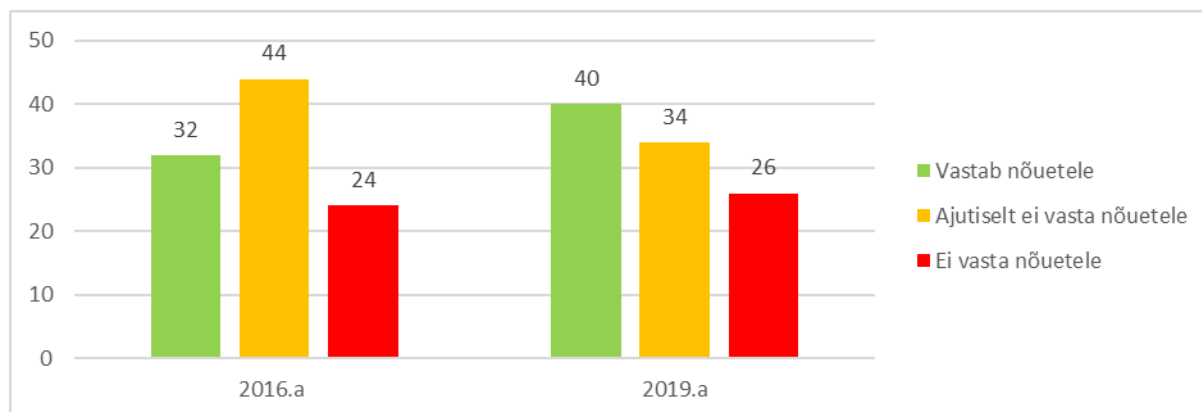
2020. aastal viidi Kaitseministeeriumis läbi analüüs, mis käsitles kaitseväekohustuslaste tervise seisundi hindamisel toimunud arenguid seoses tervisenõuete muutmisega 2018. aastal, mil leevendati seni kehtinud kaitseväeteenistuskohustuslaste tervisenõudeid. Analüüsis hinnati tervisenõuete muutmisega kaasnenud mõjusid ajateenistusse kutsumisele ning ajateenistusest ja tegevteenistusest tervislikel põhjustel vabastamisele aastate – 2016 ja 2019 – andmete võrdluses.

Otsus tervisenõudeid leevendada oli ajendatud olukorrast, kus lisaks demograafilistel põhjustel vähenenud kutsealuste hulgale olid ka nende tervisenäitajad jõudnud täielikku madalseisu – 2015. a tunnistati tervisenõuetele vastavaks vaid 31%, tervise seisundi tõttu sai ajapikenduse 40% ja teenistusse kutsumisest vabastati 29% Kaitseressursside Ameti arstliku komisjoni läbinud isikutest. Ka ajateenistusest väljalangemine oli jõudnud rekordilisele tasemele: tervislikel põhjustel arvati ennetähtaegselt reservi 19% teenistust alustanutest ehk praktiliselt iga viies ajateenija.

Analüüsist selgus, et üldjoontes on muudatused toetanud ajateenistusse kutsutavate kutsealuste arvu kasvu, kuna tervisenõuetele vastavate isikute osakaal on tõusnud 32%-lt 40%-le. Tervisenõuetele

mittevastavus on kutsealuste seas sagenemas eeskätt psüühikahäirete tõttu. Ajateenijate ja tegevväelaste osas ei ole tervisenõuete leevendamine soovimatuid mõjusid kaasa toonud ning muudatused on praktikas edukalt rakendunud.

Oluliseks muutuseks on tervisenõuetele ajutiselt mittevastavate isikute hulga vähenemine, mis varasemalt tekitas suurel hulgal nn „lohisevat“ kutsealuste ressursi, kuid enamasti nad ajateenistusse ei jõudnud. Alates 2018. aastast ei määrata enam sama tervisehäire raviks ajapikendust rohkem kui kaks korda. Seega oli prognoositav mõningane tõus ka tervisenõuetele mittevastavaks tunnistatud isikute osas – korduvate ajapikenduste asemel saab komisjon varem teha lõpliku otsuse, kui kutsealuse seisundi osas olulist paranemisprognoosi ei ole.

Joonis 4. Arstliku komisjoni otsuste jaotus 2016. a ja 2019. a

Põhjus, miks tervisenõuetele vastavaks tunnistatud kutsealuste koguarv ei ole muudatustest hoolimata kasvanud, peitub kutsealuste arvu jätkuvas vähenemises: 2019. a oli arvelolevaid kutsealuseid 10% ehk ligi 4000 isiku võrra vähem kui 2016. a. Juhul, kui tervisenõudeid ei oleks muudetud ja „vastab nõuetele“ otsuste osakaal püsiks endiselt 2016. a tasemel, oleks tervisenõuetele vastavate kutsealuste hulk 2019. aastaks langenud ca 3000 isikuni.

Mõningad muutused on toimunud ka tervisenõuetele mittevastavuse peamiste põhjuste osas. Ootuspäraselt domineerivad ajateenistusse kutsumisest vabastatute puhul jätkuvalt psüühikahäired ja lihasluukonnahaigused, mis mõjutavad kaitseväeteenistuses toimetulekut kõige enam, kuid võrreldes varasemaga on esiviisikust välja langenud kroonilised haigused, mille osas tervisenõudeid ka kõige enam leevendati (tabel 8).

Tabel 8. Tervisenõuetele mittevastavuse peamised põhjused kutsealuste seas 2016. aastal ja 2019.aastal

	2016. aastal		2019. aastal
1.	Psüühika- ja käitumishäired (1077)	1.	Psüühika- ja käitumishäired (946)
2.	Lihaskonna ja sidekoehaigused (1070)	2.	Lihaskonna ja sidekoehaigused (463)
3.	Närvisüsteemi haigused (458)	3.	Toitumis- ja ainevahetushaigused (172)
4.	Hingamiseldite haigused (355)	4.	Silmahaigused (171)

5.	Vereringeelundite haigused (301)	5.	Kaasasündinud väärendid ja deformatsioonid (119)
----	----------------------------------	----	--

Psüühika- ja käitumishäirete puhul on „ei vasta nõuetele“ otsuste arv ja nende hinnanguline osakaal kõige kõrgemad. Mitmed uuringud kinnitavad, et noorte seas on vaimse tervisega seotud probleemide esinemine tõusutrendis, kuid kaitsevæetenistuses ei ole võimalik nende osas olulisi järeleandmisi teha. Psüühikahäirete puhul tervisenõudeid otseselt ei muudetud, vaid arstlikele komisjonidele anti täpsemad juhised „ei vasta nõuetele“ otsuse tegemiseks ainult nõuetekohaselt kinnitatud diagnoosi korral. Paraku on nende otsuste osas märgatav tõus toimunud ka viimase aastaga: kui 2018. aastal tunnistati psüühika- või käitumishäire tõttu tervisenõuetele mittevastavaks 841 isikut, siis 2019. aastal juba 946, mis moodustab 10% kõikidest arstliku komisjoni otsustest. Tervisenõuetele mittevastavus on suurenenud just ärevus- ja meeleoluhäirete osas, samas kui nt vaimse alaarengu, isiksus- ja käitumishäirete (sh psühhoaktiivsete ainete tarvitamisest tingitud häirete) korral on „ei vasta nõuetele“ otsuste arv aastaga mõnevõrra vähenenud.

Lihaskonna ja sidekoehaiguste mõju avaldub eeskätt füüsilise sooritusvõimega seotud piirangutes. Tervisenõuete muutmine lähtus mitmetes Kaitsevæe üksustes rakendatud nn. paindlikust lähenemisest, mis võimaldab teenistuses ettenähtud väljaõpet läbida ka füüsiliselt vähemvõimekamatel ajateenijatel. Arstlike komisjonide jaoks kirjeldati minimaalseid nõudmisi ajateenija töövõimele (teenistusse asumisel) ning rõhutati, et otsuse tegemisel ei ole määrav mitte diagnoosi olemasolu, vaid tegelik funktsioonihäire ulatus ja sellest tulenev sooritusvõime piirang. Leevendatud nõuete mõju on märgata ka andmete põhjal: ajateenistusse sobimatuks osutub hinnanguliselt kuni 5% nimetatud haigusi põdevatest kutsealustest ning seda võib pidada optimaalseks. 2019. aastal osutus lihaskonna ja sidekoehaiguse tõttu tervisenõuetele mittevastavaks 463 kutsealust (2018. aastal – 401). Viimase aastaga on „ei vasta nõuetele“ otsuste arv kasvanud peamiselt põlveliigese haigusseisundite korral, kuid seljahaiguste osas on need veidi vähenenud.

Kõige enam leevendati tervisenõudeid nende krooniliste haiguste osas, mis olulisel määral ei mõjuta ajateenistuses ettenähtud väljaõppe läbimist või saab teenistuses kohaldada vajalikke eritingimusi (sh ravi tagamine). Ajateenistusse kutsumisest vabastamine nähti ette vaid juhul, kui isiku tervise seisund ei võimalda pidevalt teenistusülesandeid täita ja raviefekt puudub. Nt astma, kõrgvererõhktõve, rasvumuse või alakaalulisuse korral võib teenistusülesannete täitmine põhjustada olulist riski isiku tervisele, kuid selle ulatust on võimalik objektiivsete näitajate põhjal hinnata. Seega võib tabelis näidatud „ei vasta nõuetele“ otsuste arvu pidada optimaalseks. Migreeni, ülemiste hingamisteede haiguste või unehäirete tõttu on tervisenõuetele mittevastavaks osutunud vaid üksikud kutsealused. Viimase aasta jooksul ei ole nendes näitajates olulisi arenguid toimunud.

Foto 9. Kutsealuste saabumine Miinisadamasse (13.07.2020). Foto: srs Kevin Valkenklau

5. AJATEENISTUSSE KUTSUMINE

Vastavalt riigikaitse arengukavas 2017–2026 püstitatud eesmärgist suurendada kutsealuste arvu järkjärgult 4000-ni aastaks 2026, planeeriti 2020. aastal ajateenistusse kutsuda² **3500** kutsealust.. Samuti võimaldati ajateenistusse asuda **110** naissoost isikul. Hoolimata COVID-19 tingitud piirangutest õnnestus Kaitseressursside Ametil täita riigikaitse arengukavas püstitatud eesmärk suunates ajateenistusse **3516 kodanikku**. Ajateenistuskohustust asus täitma **3462** kutsealust ja **54** naissoost isikut. Vabatahtlikult asus ajateenistusse **53% kutsealustest** ehk 10% rohkem kui 2019. aastal.

Alates 2020. aastast muutusid ka ajateenistusse asumise tähtajad. Senise 1. nädala asemel algas väljaõpe 5. nädalal, 27. nädala väljaõpe lükkus 29. nädalale ning 40. nädala väljaõppe algusajaks on 42. nädal. Lähtuvalt üksuste ettevalmistustsükli dünaamikast kestab 5. ja 29. nädalal ajateenistusse asunud kutsealuste teenistus 11 kuud ning 42. nädalal teenistusse asunutel 8 kuud. Kõige rohkem kutsealuseid (sh naissoost isikud) asus ajateenistuskohustuse täitmisele 29. nädalal – **1951**. Määratud kogunemiskohta jättis ilmumata **187** kutsealust ja 1 naissoost isik (**5%** kutsealustest, kes pidid asuma ajateenistusse).

Valdava grupi ajateenistusse asunutest moodustavad 19–22-aastased kutsealused. Kaitseressursside Ameti eesmärgiks on kutsuda noormehed teenistusse võimalikult noorelt. Praktika näitab, et noorematel kutsealustel on kõrgem motivatsioon, parem tervis ja vähem muid teenistusse asumist takistavaid põhjusi.

² Kaitseministri 15. oktoobri 2018. a määrusega nr 17 “2020. aasta kutsealuste ja naissoost isikute ning osaliselt 2022. aasta kutsealuste ajateenistusse asumise tähtajad ja nende arvuline jagunemine ajateenijate väljaõppega tegelevate struktuuriüksuste vahel ning ajateenistuse kestus“

Tabel 9. Ajateenistusse kutsumine 2020 (sulgudes on toodud naissoost isikute näitajad)

		Nädal			KOKKU
		5.	29.	42.	
1	Ajateenistusse kutsutavate isikute planeeritud arv (sulgudes naissoost isikute arv)	407 (28)	1977 (60)	1116 (22)	3500 (110)
2	väljastatud otsuseid ajateenistusse asumiseks	562 (6)	2399 (47)	1482 (10)	4443 (63)
3	alustatud täiendavaid menetlusi	108 (0)	466 (6)	318 (2)	892 (8)
4	kogunemiskohta mitteilmunud	29 (1)	73	85	187(1)
5	kogunemiskohta ilmunud	436	1937	1140	3513
6	ajateenistusse toimetatud	426 (5)	1910 (41)	1126 (8)	3462 (54)

Aruandlusperioodil täideti ajateenistusse kutsumise plaan täielikult ning kõik väeüksused komplekteeriti planeeritud mahus.

Väärteomenetlused. Ajateenistusse mitteilmunute hulk võrreldes eelmise aruandlusperioodiga on pisut langenud. 2020. aastal jättis ajateenistusse ilmumata 5% kutsututest (2018. aastal oli 6,2% ning 2019. aastal oli 5,7%). KRA alustas seoses ajateenistusse mitteilmumisega 153 väärteomenetlust. 01.01.2021 seisuga on väärteomenetlus läbi viidud 104 isiku suhtes. 94 isikule on tehtud otsus, 9 isikule on tehtud lõpetamise määrus ja 1 isikule tehtud otsus tühistati kohtu poolt. 01.01.2021 seisuga on 2020. aastal alustatud väärtegude suhtes kokku määratud rahatrahve 49 360 euro ulatuses. Karistuseks mõistetud rahatrahvi suurus on keskmiselt **525 eurot**.

2020. aastal esitati kohtutäituritele sunniraha sissenõudmiseks 689 täitmisavaldust, 107 250 euro ulatuses. Kohtutäituritele sissenõudmiseks esitatud sunniraha suurus on keskmiselt **156 eurot**.

2020. aastal tegi KRA 29 hoiatust mootorsõiduki juhtimise õiguse peatamiseks seoses arstlikus komisjonis terviseseisundi hindamisel osalemise kohustuse või ajateenistusse asumise kohustuse eiramisega. KRA taotles kohtult 5 korral luba isiku mootorsõiduki juhtimise õiguse peatamiseks ning 5 korral loa ka sai. Kolm isikut täitsid oma kohustuse osaleda arstlikus komisjonis terviseseisundi hindamisel ning ühe isiku ajateenistusse asumise kohustus lükkus edasi seoses ajapikendusega tervisehäire ravimiseks. Seisuga 01.01.2021 on mootorsõiduki juhtimise õigus peatatud 1 kutsealusel. Väärteomenetluste arv on võrreldes 2019. aastal alustatud väärteomenetlustega vähenenud 87 menetluse võrra ning tulenevalt sellest on vähenenud ka määratud rahatrahvide kogusumma 13 380 eurot. Karistuseks mõistetud keskmine rahatrahvi suurus on kasvanud 50 eurot.

Haldussund. 2020. aastal kohtutäituritele sunniraha sissenõudmiseks esitatud täitmisavalduste arv võrreldes 2019. aastal esitatud täitmisavaldustega on vähenenud 1250 täitmisavalduse võrra, 137 800 euro ulatuses. Kohtutäituritele sissenõudmiseks esitatud keskmine sunniraha suurus on kasvanud 30 eurot. Väärteomenetluste ja sunniraha sissenõudmiste arvu vähenemine on seotud vabatahtlikult ajateenistusse asunud isikute arvu suurenemisega, samuti seotud sellega, et arstlike komisjonide töö korraldati ümber ja komisjoni kutsutud isikutega oli eelnevalt ühendust võetud, et selgitada välja nende plaanid ajateenistusse asumise osas.

2020. aastal tehtud hoiatuste arv võrreldes 2019. aastal tehtud hoiatustega on kasvanud 3 hoiatuse võrra. Kohtule esitatud taotluste arv on kasvanud 1 taotluse võrra.

Foto 10. Mereväe ajateenijate jaoks lõppes baaskursus kontrollharjutusega, mille käigus pidid mereväe ajateenijad harjutama laeva hülgamist ja veetma ööpäeva vees olevas päästeparves (22.09.2020). Foto: n-srs Maria Tökke

6. AJATEENISTUS

6.1 2020. aasta tegevused

2020. aastast suurendati ajateenistusse kutsutavate kutsealuste arvu 3500-ni. Kui 2014. aastast alates oli planeeritud suunata ajateenistusse vähemalt 3200 kutsealust, siis riigikaitse arengukava 2017-2026 püstitatud eesmärgi kohaselt suurendatakse ajateenistusse võetavate kutsealuste arvu arengukavas ettenähtud perioodil järkjärgult 4000-ni arvestades Kaitseväe taristu võimalusi ning instruktorkoosseisu juurdekasvu. 3500 piirmäär jääb kehtima ka kaheks järgnevaks aastaks ning alates 2023. aastast suurendatakse kutsealuste arvu veelgi.

Alates 2020. aastast muudeti ka ajateenistuse väljaõppeperioodi algusaegasid. Kui seni algas väljaõpe 1., 27. ja 40. nädalal siis muudatuse kohaselt on uued väljaõppe algusajad 5., 29., ja 42. nädal. Muudatusega viiakse väljaõppetsükli algusaeg kooskõlla avalik-õiguslike kõrgkoolide õppekorraldusega. St juba kõrgkoolis õppivatel kutsealustel võimaldatakse läbida jaanuaris sügissemestri eksamisesseioon ja asuda soovi korral ajateenistuskohustus täitma peale eksamisesseiooni lõppu. Suvel algava väljaõppetsükli nihutamisega soodustatakse kutsealustel sooritada kõrgkooli sisseastumiskatsed enne ajateenistusse asumist ning ühtlasi lahendatakse sellega ka laulu- ja tantsupeol osalejate soov enne ajateenistusse asumist osaleda laulu- ja tantsupeol.

Kolmanda olulise muudatusena 2020. aastal koostas Kaitseministeerium kaitseväeteenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise eelnõu, millega luuakse asendusteenistuse reservsüsteem ning viiakse läbi arstlike komisjonide reform. Seadusemuudatuse eelnõu on hetkel läbimas kooskõlastusprotsessi ning eeldatav jõustumise aeg on 2022. aasta I poolaasta.

6.2 Ajateenistuse populariseerimine

Kaitseministeeriumi ja selle haldusalas on jätkatud naiste kaitsevärke kaasamist edendavate tegevustega, millega suurendada naiste teadlikkust kaitseväre teenistusvõimaluste kohta ning innustada senisest enam naisi riigikaitsest osa võtma.

2020. aastal viidi läbi naistele ajateenistust tutvustavaid teabe- ja töövarjupäevi, küll aga pandeemilisest olukorrast tulenevalt vähendatud kujul. Teabepäevad toimusid Tallinnas, Tartus ja Pärnus, millest võttis osa üle 400 naise. Alates 2018. aastast on kokku käinud üle 900 naise. Töövarjupäevadel osales kokku sel aastal ligi 250 neidu ning viimastel aastatel kokku on nendest osa võtnud kokku 630 naist.

Foto 11. Ajateenijate töövarjupäev (17.08.2020). Foto: n-srs Valner Väino.

Paralleelselt viidi läbi 2020. aasta esimeses pooles avalikkusele suunatud iga aastane meediakampaania, millega teadvustati ka laiemas ühiskonnas naiste rolli olulisust ja rolli sõjalises riigikaitse ning edendati naiste laiemat kaasamist Kaitsevärke. Kampaania raames toodi just esile positiivseid ja inspireerivaid eeskujusid naistest, kes on Kaitseväes täna tegevteenistuses.

2020. aastal tehti ettevalmistusi, et 2021. aasta lõpukstuleks kasutusse paremini kohanduva löikega vormid ning lahingvarustus, mis sobituvad paremini vastavalt iga sõduri eripära järgi ning muudavad väljaõppe mugavamaks.

Naiste kaasamise poliitikast tulenevalt viidi 2020. aastal läbi regulaarne tagasiside küsimine tegevväljalt, et kaardistada hoiakuid naiste teenistuse kohta. Esmakordselt viidi küsitlus läbi 2017. aastal. Kokkuvõtvalt võib öelda, et hoolimata juba niigi heast algsest olukorrast, on viimase nelja aasta arengud näidanud parema sooperspektiivi ja sooküsimuste mõistmise teket Kaitseväes. Üldise tendentsina nähtub, et neidude huvi riigikaitse vastu aastate jooksul aina suureneb. 2020. aastal asus ajateenistusse rekordarv 54 naist, mis on kõrgem võrreldes eelmiste aastatega (2019. aastal astus teenistusse 38 naist). Samuti tuleb tunnustada ka riigikaitseõpetajate panust naistele kaitseväreteenistuse tutvustamisel.

Klassiga ajateenistusse

2020. aastal jätkati Kaitseministeerium poolt algatatud projektiga „Klassiga ajateenistusse“, mille raames võimaldatakse keskkooli lõpetavatele õpilastele soovi korral minna ühekoos ajateenistusse ning sõduri baaskursuse ajal ühes rühmas teenida. Eelmisel aastal asus koos ajateenistusse juba 17 klassi üle Eesti erinevatest koolidest.

2021. aastaks on sooviavaldusi juba praegu kogunenud 18.

Riigikaitse tutvustamine tsiviilsektori tööandjatele

Teist aastat korraldas Kaitseministeerium koostöös Kaitsevägega riigikaitset tutvustavat infopäeva tsiviilsektori tööandjatele. Peamine eesmärk on eelkõige arendada koostööd ning suurendada teadlikkust Eesti sõjalisest riigikaitsest ja Kaitseväge rollist julgeoleku tagamisel üldisemalt. Sealjuures tuvastada ja tuua välja ühisosasisid, milliseid tavaellu ülekantavaid kompetentse ja kogemusi noored kaitseväeteenistusest kaasa võtavad, mida tsiviilsektori tööandjad võiksid senisest enam väärtustada oma värbamisprotsessides. Sellel aastal oli ürituse fookus küberkaitse valdkonnal, mis viidi läbi koostöös Kaitseväge Küberväejuhatusel. Tulenevalt pandeemiliselt olukorrast toimus üritus suuremas osas veebivahendusel. Osalema olid oodatud liikmed erinevatest tööandjaid koondavatest ühingutest nagu PARE (Eesti Personalijuhtimise Ühing), Eesti Kaubandus-Tööstuskoda kui ka Eesti Tööandjate Keskliidust ning kõik teised (näiteks noored, lapsevanemad), kellel teema vastu huvi oli.

Ajateenijate keeleõpe

Aruandlusperioodil jätkati kõikides väeosades keeleõppe andmist vähese eesti keele oskusega ajateenijatele. 2020. aastal ajateenistusse asunutest ligikaudu 20% olid emakeelena vene keelt kõnelevad isikud. Kokku osales 2020. aastal eesti keele õppes 235 ajateenijat.

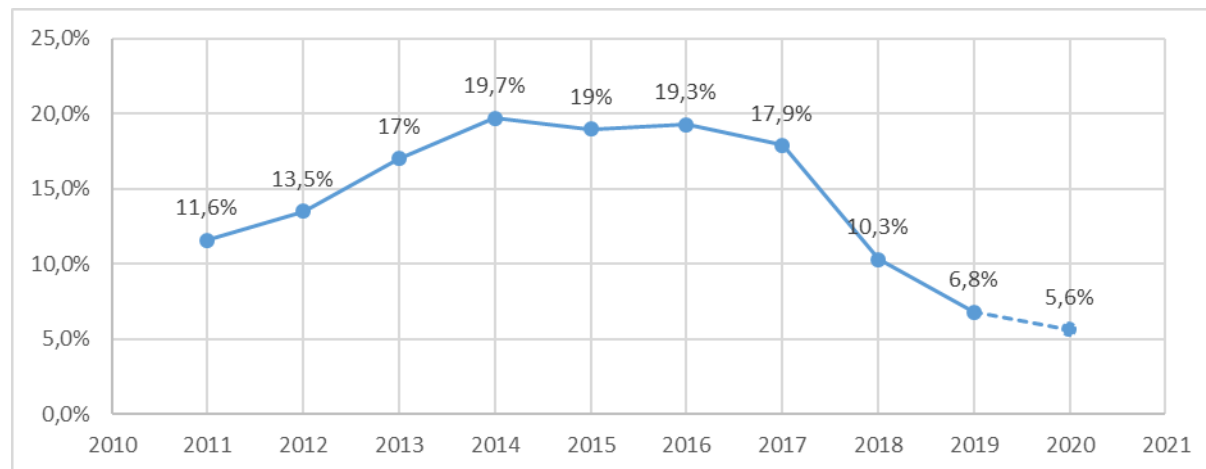
6.3 Statistiline ülevaade 2019. aasta II poolaasta kuni 2020. aasta I poolaasta väljaõppetsükli kohta

2019. aasta II poolaastal asus ajateenistusse **2884** kutsealust ja 35 naissoost isikut ning 2020. aasta I poolaastal **426 kutsealust** ning 5 naissoost isikut, kokku **3310** kutsealust (sh lubatud **5%** ülekatte) ja 40 naissoost isikut. Sarnaselt eelnevatele aastatele komplekteeriti ja õpetati väljaõppetsükli käigus välja Kaitseväge sõjaaja üksuste ettevalmistamise kavas ettenähtud üksused. Ajateenistuse lõppedes määrati sõjaaja ametikohale **3160** ajateenijat (sh 28 naissoost ajateenijat). Ajateenijate väljalangevus oli ka kõnesoleval väljaõppeperioodil langustrendis. Väljaõppeperioodil 2019. aasta II ja 2020. aasta I poolaasta oli ajateenijate väljalangevus tunduvalt vähenenud. Vähenenud on ka naissoost ajateenijate väljalangevus (2019. aastal 9 ja 2018. aastal 17). Väljalangevuse vähenemine on otseselt seotud alates 2017. aastast praktiseeritud paindlikuma väljaõppeprogrammiga. Personaalsem ja tasakaalustatum lähenemine väljaõppe intensiivsuse valikul võimaldab ajateenijatel läbida ajateenistus vastavalt enda võimekusele.

Aruandlusperioodil vabastati ennetähtaegselt teenistusest 190 ajateenijat, sh 12 naissoost ajateenijat, kes kasutasid kaitseväeteenistuse seadusest tulenevat õigust (kaitseväeteenistuse seaduse § 82 lg 11) loobuda ajateenistusest 90 päeva jooksul alates ajateenistusse asumisest. Võrreldes 2019. aastaga on vabastatute arv vähenenud 2,2%.

Tervisliku seisundi tõttu vabastati ajateenistusest 168 isikut (5%). Võrreldes 2019. aastaga on vabastatute arv vähenenud peaaegu 2%, Lisaks eeltoodule vabastati ajateenistusest ennetähtaegselt seoses ülalpidamiskohustuse täitmisega perekonnaseaduse tähenduses (7 juhul) ning tekkinud raske

perekondliku olukorra tõttu (3 juhul).

Joonis 5. Ajateenistusest väljalangemine 2011-2020. a

Ajateenijate teenistusest vabastamisel tervislikel põhjustel oli endiselt levinuim põhjus psüühika- ja käitumishäired (44%), mis võrreldes eelmise aruandlusperioodiga on jäänud samasse suurusjärku. Viimaste aastate lõikes näitab nimetatud häirete grupp kasvutrendi. Kui vaadelda väljalangevuse esinemissagedusena diagnoosigrupi lihasluukonna ja sidekoehaigused, siis võrreldes 2017. aastaga on vastav diagnoosigrupp teinud olulise languse vastavalt 41,8-lt 21,5%-ni. Vigastused ja mürgistused ning muud tervislikud põhjused tõusid võrreldes eelmise aruandlusperioodiga vastavalt 1,98% ja 0,28% vabastamiste üldarvust.

Enamesinevate diagnoosigruppide võrdlus eelnevate aastatega on toodud tabelis 10.

Tabel 10. Enamesinevate diagnoosigruppide võrdlus ajateenistusest vabastamisel tervislikel põhjustel

Diagnoosigrupp	2015	2016	2017	2018	2019	2020
psüühika- ja käitumishäired	17	19,3	18,9	30,3	44,7%	44%
lihasluukonna ja sidekoehaigused	31	40,7	41,8	27,5	25,5%	21,5%
muud tervislikud põhjused	45,7	33,2	29,9	36,8	24,7%	26,8%
vigastused	6,3	6,8	9,4	5,4	5,1%	7,7%

2016. aastal tunnistati Kaitseväe arstliku komisjoni otsusega tervisenõuetele mittevastavaks 615 ajateenijat, 2019. aastal vaid 203. 2018. aastal jõustunud tervisenõuete korra järgi lähtutakse hindamisel eeskätt teenistuses toimetulekust: ajateenija ei vasta tervisenõuetele, kui puudub võimalus tema tervises seisundist tulenevate piirangute ja eritingimuste rakendamiseks ning ta ei ole võimeline ettenähtud teenistusülesandeid täitma. Seega suunatakse ajateenija arstlikku komisjoni ainult juhul, kui üksuses ei ole võimalik leida talle võimete kohast rakendust. Tervisest tulenevad piirangud ettenähtud väljaõppe läbimisel võivad olla väga erinevad ja erikohtlemist vajavaid ajateenijaid on varasemast rohkem, mistõttu on nende vajaliku väljaõppe andmine muutunud Kaitseväe jaoks väljakutseks ning sõltuvalt üksusest on ka võimalused nende võimete kohase rakenduse leidmiseks leida erinevad.

Kaitseväe poolt rakendanud paindlikum lähenemine on aidanud väljalangevust kindlasti väga suures osas ennetada, kuid teisalt on tervisenõuete leevendamise tõttu teenistusse varasest rohkem võetud isikuid, kelle puhul avalduvad kohanemiskasvused suurema tõenäosusega või tugevamini.

Füüsilise suutlikkuse ja somaatiliste tervisehäirete osas saab Kaitseväes leida erinevaid viise, kuidas ka vähemvõimekamaid ajateenijaid väljaõppesse integreerida, kuid vaimse tervisega seotud häirete korral väga palju võimalusi kompenseerivateks tegevusteks ei ole. Ärevus- ja meeleoluhäiretega isikud võivad teenistuses olla ohuks endale või teistele, seega on noorte seas nende häirete sagemine paratamatu muutus, mille mõju ei ole Kaitseväe poolt võimalik olulisel määral leevendada.

KVTS § 82 lg 4 sätestab naissoost isikute ajateenistusse kutsumise ja volitab kaitseministrit kehtestama naissoost ajateenijate ajateenistusse kutsumise tähtajad, teenistuskohad, teenistuse pikkuse ning teenistusse kutsutavate naissoost isikute arvu. Ajateenistusse asunud naissoost isikul on õigus loobuda ajateenistusest 90 päeva jooksul.

2019. aasta II ja 2020. aasta I poolaastal asus ajateenistusse 40 naissoost isikut, kellest 28 määrati sõjaaja ametikohale. Ajateenistusest vabastati ennetähtaegselt 12 naissoost ajateenijat omal soovil.

Naissoost isikute jagunemine ajateenistusse asumise aegade vahel ning nende sõjaaja ametikohale määramine 2020. aastal on välja toodud tabelis 11.

Tabel 11. Naissoost isikute ajateenistuse läbimine 2020. aastal

Kutsumise aeg	Kaitseministri määrus	Võeti ajateenistusse	Vabastati omal soovil/ seotud tervisega	Lõpetas ajateenistuse ja arvati reservi 2019. aastal
5. nädal (2020)	28	5	2	3
27. nädal (2019)	60	29	8	21
40. nädal (2019)	22	6	2	4
KOKKU	110	40	12	28

6.4 Ajateenistusega seonduvad tegevused 2021. aastal

6.4.1 Juhilubade kompenseerimine tagamaks piisaval arvil sõidukijuhte

Kolme aasta statistika näitab, et autojuhi lubadega noori jääb nii ajateenistuses kui ühiskonnas tervikuna vähemaks. Sõjaaja üksuste ettevalmistamisel on oluline, et oleks piisaval arvil sõidukijuhte, keda õpetatakse välja ajateenistuses. Kuna on oluline omandada lisaks sõiduautojuhi (B-kategooria) oskustele ka teiste sõidukite juhtimise oskus, siis 5. ja 29. nädalal algavas väljaõppes on oluline saada suuremal arvil B-kategooria juhilubadega noori. Kaitseväe senine vajadus on olnud vähemalt 50% kutsealustest vastavatest kutsetest oleksid B-kategooriaga.

	2016	2017	2018	2019
Ajateenistusse asunutest B-kategooria juhiluba omavate osakaal	57,76%	56,60%	55,69%	52,00%
Ühiskonnas tervikuna kutsealuse vanuserühmas B-kategooria juhiluba omavate osakaal	59,82%	57,87%	55,62%	52,95%

Tabelist nähtub, et isikute osakaal, kes omavad juhiluba, on jätkuvas languses ja aastal 2021 alates ei pruugi vajalikul hulgal autojuhi lubadega noori olla.

Ühe meetmena nähakse tulevikus ette kompenseerida 5. ja 29. nädalal (vastavates kutsetes õpetatakse välja autojuhte) ajateenistusse tulijatele 50% B-kategooria lubade tegemise kulu. Kulu tuleks hüvitada kõigile vastavas väljaõppes olevatele isikutele, kellel on olemas B-kategooria juhtimisõigus, kuna enne ajateenistust ei ole määratud, kes autojuhiks ajateenistuses koolitatakse. Selline lähenemine kindlasti muudab vastavatel nädalatel algavad väljaõpped populaarsemaks, mis on omakorda positiivne, kuna nii 5. ja 29. nädalal ajateenistusse asuvate kutsealuste komplekteerimine on seni olnud kõige komplitseeritum. Kulu kompenseerimise eelduseks on ajateenistuse lõpetamine ettenähtud ajaga, varem vabastatud õigustatud ei ole.

6.4.2 Ajateenija toetuse ja ajateenija ning asendusteenistuja lapse toetuse suurendamine

Kaitseministeerium on koostanud Vabariigi Valitsuse määruse muutmise eelnõu, millega suurendatakse nii ajateenija igakuist toetust kui ka ajateenija- ja asendusteenistuja lapse toetust.

Ajateenija toetuse eesmärk on võimaldada ajateenijal katta kulud eeskätt isiklikele esemetele ja teenustele, mis ei ole tagatud ajateenistuse jooksul Kaitseväe poolt, nagu näiteks mobiilsideteenus, hügieenitarbed jms. Igakuist toetust makstakse ajateenistuse kestel ajateenistuskohta saabumise päevast kuni ajateenistuse lõpuni. Ajateenija toetuse suurus sõltub ajateenija auastmest ja teenistuse kestusest. Ajateenijale makstakse ajateenistuse esimesest päevast toetust 100 eurot kuus, reamehe/madruse auastmes ajateenijale säilib esimesel kaheksal kuul sama toetus. Kaprali/vanemmadruse auastme saamisel enne üheksandat kuud makstakse toetust 125 eurot kuus. Kui reamehe/madruse/kaprali/vanemmadruse auastmes ajateenija teenib 11-kuulises ajateenistuses, siis alates üheksandast kuust on toetus 150 eurot kuus. Teised ajateenija toetused lähtuvad läbitud väljaõppest ja auastmest: nooremseersant/noormaat – 175 eurot kuus ja seersant/maat – 200 eurot kuus.

Ajateenija toetust tõsteti viimati 2015. aastal, millega suurenes keskmine toetus võrreldes 2013. aastal kehtestatuga keskmiselt 8%.

Võttes aluseks ajateenija toetuse sisulise eesmärgi, seotakse ajateenija toetuse kasv tarbijahinnaindeksi (THI) muutusega ning toetusi vaadatakse üle iga kolme aasta järel ja võetakse arvesse eelmisest toetuste tõusust saadik toimunud THI muutust ja järgmise kolme aasta THI prognoosi. Esimest korda tõstetakse uue süsteemi järgi toetusi 2021. aastal ning edasi iga kolme aasta järel, ehk aastatel 2024, 2027 jne. Arvestuslikult kasvab keskmine ajateenija toetus 14,4% ajateenistuse jooksul kokku.

Lisaks suurendatakse ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetust seniselt 300-lt eurolt 900 euroni. Kuigi seni kehtinud ajateenija lapse toetuse suurus (300 eurot) oli võrdväärne perekonnaseaduses ettenähtud elatisraha suurusega, on Kaitseministeerium pidanud vajalikuks suurendada toetuse suurust sellises ulatuses, mis kataks lisaks toidu ja olmekuludele ka muud olulised kulud, mis on vajalikud tavapärase elukvaliteedi säilimiseks (näiteks eluaseme ja lasteaia/kooliga kaasnevad kulud).

Foto 12. Scoutspataljoni traditsiooniline perepäev (25.08.2020). Foto: rms Roland Kalviste

Praktika on näidanud, et 300 euroga on keeruline toime tulla, kuna lisaks lapsele esmatarbekaupade ja toidu tagamisele, on vaja tagada eluaseme ning lasteaia ja kooliga seotud kulud. Eriti puudutab see perekondasid, kus isik, kes viibib ajateenistuses, on perekonna ainus toitja ja ülalpidaja.

Nii ajateenija toetuse kui ka ajateenija ning asendusteenistuja lapse toetuse suurendus jõustub 2021. aasta 1. juulil.

6.4.3 Ajateenijale eluasemelaenu intressi hüvitamine

Kuigi ajateenistusse üritatakse suunata kutsealuseid võimalikult varajases eas, näitab statistika, et ajateenistusse saabudes omab umbes 1% ajateenijatest eluasemelaenu ja muid maksekohustusi. Ajateenijate seas iga-aastaselt läbiviidavast uuringust nähtub, et maksekohustused ja laenud on üks peamisi põhjuseid, miks ajateenistusest üritatakse kõrvale hoida või ajateenistusse tulla vastumeelselt, kuna perioodil, mil isik täidab riigikaitse kohustust, ei ole võimalik tal tasuda laenu ja sellega kaasnevat intresse puuduliku sissetuleku pärast. Et tõsta ajateenijate motivatsiooni pühenduda väljaõppele, otsustas Kaitseministeerium valmistada ette seadusemuudatuse, mille kohaselt hakatakse ajateenijatele hüvitama eluasemelaenu intresse.

6.5 Avaliku sektori innovatsiooniprogramm “Kuidas saada ajateenistuses kõrvalehoidjad ajateenistusse?”

2021. aastal osalevad Kaitseressursside Amet, Kaitseministeerium, Kaitsevägi ja Haridus- ja Teadusministeerium avaliku sektori innovatsiooniprogrammis ühisprojektiga „Kuidas saada ajateenistusest kõrvalehoidjad ajateenistusse?“. Programmis osalemise peamisteks ajenditeks on 2025. aastaks ajateenijate sihttasemete kasv 3500-lt 4000-ni ning riigikaitse jätkusuutlikkuse tagamine noorte motivatsiooni mõjutamise kaudu.

Probleem, mida soovitakse lahendada, on kutsealuste kohustuslikust ajateenistusest kõrvalehoidmine. Projektis keskendutakse ennekõike esimesele sammule kutsealuse teekonnas ehk

arstlikule komisjonile ning sinna mitteilmumisele. Eesmärgiks on otsida uudseid lahendusi ja võimalusi, kuidas kõrvalehoidjate mõtteviise ja hoiakuid ajateenistuse suhtes mõjutada ning kuidas neid nende probleemide lahendamisel toetada. Soov on kujundada noorte hoiakuid selliselt, et nad oleksid valmis tulema ajateenistusse ja tahaksid olla paremad kodanikud. Kasu hoiakute kujundamisest oleks nii noormehele endale, lähedastele kui ka riigile tervikuna.

Projekti sihtrühm on 15–25-aastased noormehed, kellel puhul soovitakse leida toetavaid ja ennetavaid meetmeid hoiakute mõjutamiseks. Fookuses on vanusegrupp 19–24. Vanusegrupis 19–24 on isikud, kes võiksid minna ajateenistusse ja keda võiks veel erinevate meetmetega mõjutada oma kohustusi täitma. Arvestades esmakordselt arstlikku komisjoni mitteilmujate (700–900 isikut) ja korduvate ettekirjutuste saajate hulka (ligi 300), soovitakse projektiga mõjutada iga aasta kuni 1000 isikut (vanusegrupis 19–24), kes ei tule arstlikku komisjoni ja hoiavad oma kohustustest kõrvale.

Arvestades ajateenijate sihttaseme kasvu 2025. aastaks 4000-ni võib 19–24-aastastest kõrvalehoidvatest isikutest leida potentsiaalselt kuni 400 tervisenõuetele vastavat isikut.

Arvutuskäik tugineb meetodikal, et arstlike komisjonide statistika kohaselt saab ca 45% komisjoni läbinud isikutest tervisenõuetele vastava otsuse. Juhul kui projekti käigus selgub, et kõrvalehoidjate profiili tõttu ei ole üks-üheselt võrreldav kogu kutsealuste valimiga, on sellegipoolest vanusegrupis 19–24 potentsiaali ajateenistusse täiendavaid isikuid leida.

Foto 13. Toetuse väejuhatuse parameedikurssuse väljaõppelaager (07.02.2020) Foto: n-ltn Martin Hiir

Foto 14. Asendusteenistust on võimalik läbida näiteks Päästeametis. Foto: ltn Marko Mei

7. ASENDUSTEENISTUS

KVTS § 58 lõike 1 kohaselt on Kaitseressursside Ametil õigus otsustada kaitseväeteenistuskohustuse asendamine asendusteenistusega kutsealuse motiveeritud taotluse alusel, kui kutsealune on keeldunud kaitseväeteenistusest usulistel või kõlbelistel põhjustel.

Seisuga 1. jaanuar 2021 oli asendusteenistuses **70** isikut, mis on 30 isiku võrra rohkem, kui 2019. aasta sama perioodi seisuga. 2020. aastal huvi asendusteenistuse läbimise vastu püsis endiselt kõrgel. Taotlusi asendusteenistuse läbimiseks esitati **174**, mis on jäänud võrreldes eelnevate aruandlusperioodiga samasse suurusjärku (2019. aastal esitati 170 ning 2018. aastal esitati 174 taotlust). Tulenevalt eelarvelistest vahenditest võimaldati asendusteenistusse asuda 74 isikul.

Asendusteenistust on võimalik läbida asutuses, mis tegeleb päästesündmuse lahendamise, sotsiaalteenuse osutaja juures ning õppeasutuses, kus on loodud hariduslike erivajadusega õpilaste klassid.

Kaitseministeerium on koostanud seadusemuudatuse eelnõu, mille kohaselt on võimalik asendusteenistus läbida lisaks haiglas ja Kaitseväes mittesõjalise väljaõppega seotud töö- või teenistuskohal. Samuti luuakse seadusemuudatusega asendusteenistuse reservteenistuse süsteem, mille käigus värskendavad ja kordavad asendusteenistuse läbi teinud isikud oma oskusi ja teadmisi väljaõppe üritustel ja õppustel ning vajadusel on neid võimalik kaasata kriisi- või eriolukordade lahendamisel. Uue seadusemuudatuse jõustumise ajaks on planeeritud 2022. aasta I poolaasta.

Tabel 12. Asendusteenistus

Jrk nr	Näitaja	Arv
1	Asendusteenistuses seisuga 1.01.2021	70
2	Alustas asendusteenistust	74
3	Lõpetas asendusteenistuse	44
4	Esitatud taotlusi asendusteenistusse asumiseks	174

Foto 15. Õppusel Kevadtorm võttis 2020. aastal osa ligi 3500 kaitseväelast ja liitlassõdurit. Fotol hetk 13. jalaväepataljoni lahinglaskmiste eelviimaselt päevalt (07.05.2020). Foto: Marina Loštšina

8. RESERVTEENISTUS

2020. aastal seati kaitseministri määrusega³ eesmärgiks kutsuda õppekogunemistele kuni 4579 reservväelast. Lisaks nähti määrusega ette 400 vabatahtliku osalemise võimalus. Õppekogunemiste eesmärgiks on korrata ja täiendada teadmisi, oskusi ning harjutada üksuste koostegevust.

Seoses COVID-19 haigust põhjustava koroonaviiruse levikuga, kuulutati 2020. aasta kevadel riigis välja eriolukord, mille tõttu ei olnud võimalik kehtestatud mahus õppekogunemisi korraldada ning osad õppekogunemised tuli tühistada. Eeskätt puudutas see õppust „Kevadtorm 2020“, kuhu esialgselt oli planeeritud kutsuda 3036 reservväelast. 2020. aastal toimunud õppekogunemisteks, mis peamiselt toimusid 2020. aasta II poolaastal, saadeti kutseid välja 2220le reservis olevale isikule. Saadetud kutsetest ei jõudnud adressaadini 571 kutset ehk 25,7%. Võrreldes varasema aastaga on **kutsete kättetoimetamine muutunud halvemaks** ligi 4%. Kutsututest vabastati 221 ehk 9,9%, mis on 8% vähem võrreldes varasema aastaga. Õppekogunemisele ei ilmunud 183 reservväelast ehk 11,1%. Mitteilmunute osakaal on võrreldes 2019. aastaga vähenenud üle 10%. Kokkuvõttes osales õppekogunemistel kokku 1245 reservväelast ehk 62,7% planeeritust.

Õppekogunemised mis läbi viidi, saavutasid oma eesmärgi nii väljaõppe kui ka lahingvalmiduselt. Seoses COVID-19 piirangutega tuli muuta osaliselt väljaõppealaseid eesmärke (lühendada õppekogunemiste aega, hajutada tegevusi). Ära jäänud õppekogunemised on planeeritud järgnevatele aastatele.

³ Kaitseministri 09.09.2019 määrus nr 15 „2020. aasta õppekogunemiste aegade ja neis osalevate reservväelaste arvu kehtestamine“.

COVID-19 pandeemiast tulenev eriolukord kevadperioodil ning nakatunute kasv aasta lõpul mõjutas ka lisaõppekogunemiste korraldust selliselt, et 2020. aastal lisaõppekogunemisi ei toimunud.

Õppekogunemisele mitteilmunud reservis olevate isikute suhtes algatati 26 vääртеomenetlust. Hinnanguliselt algatatakse käesoleval aastal veel 89 vääртеomenetlust. Vääртеomenetluste raames määratud rahatrahvid jäävad vahemikku 80–400 eurot, keskmine rahatrahvi suurus on 184 eurot.

Foto 16. Pioneeripataljoni reservohtiseride ja allohvitseride õppekogunemine (10.09.2020). Foto: Oliver Turp

8.1 Reservväelaste valmisoleku taseme mõõtmine

Kuigi ligikaudu 4500 Kaitseväe reservväelast läbib igal aastal 10- kuni 21-päevase nii individuaalseid kui ka kollektiivseid elemente sisaldava lisaväljaõppe ning iga kolme aasta tagant korraldatakse suuremaid õppusi, ei ole NATO hinnangul selline reservväelaste väljaõppe sagedus ja maht piisav, et lahinguvõime tase neis üksustes säiliks ning see omakorda võib mõjutada negatiivselt selliselt komplekteeritud üksuste võimet lahinguülesandeid täita.

Toetudes NATO hindajate probleemipüstitusele ning lähtudes vajadusest tagada reservväelaste teadmiste ja oskuste alalhoidmine reservteenistuses oleku vältel, on Kaitseministeerium koostöös Kaitseväe Akadeemiaga algatanud projekti vastamaks teaduspõhiselt järgnevatele küsimustele: 1) millises ulatuses säilib reservväelaste oskuste ja teadmiste tase reservteenistuse jooksul, 2) millise intensiivsuse ja mahuga tuleks korraldada väljaõpet reservväelastele, et nende teadmised ja oskused võimaldaksid neil täita ülesandeid vastavalt NATO ootustele.

Kollektiivse soorituse hindamise kasutatakse küll standardiseeritud meetodit (CREVAL), mis sobib

kasutamiseks reservväelastest koosnevate üksuste hindamiseks, kuid nimetatud meetod ei anna infot reservväelaste individuaalsete ja kuni rühma suuruste üksuste sõjalise soorituse jaoks vajalikest oskustest ja teadmistest, keskendudes pigem suuremate üksuste hindamisele.

Eeltoodust tulenevalt keskendub kõnesolev projekt eelkõige reservväelaste oskuste ja teadmiste hindamise meetodite väljatöötamisele, et vajadusel teha muudatused reservväelaste väljaõppe sageduses ja/või mahus. Esmaseid tõenduspõhiseid hinnanguid individuaalsete ja kuni rühma suuruste üksuste valmisolekule täita piisavas mahus neile püstitatud ülesandeid, võib oodata aastal 2022.

Foto 17. 1. jalaväebrigaadi sõduribaaskursuse ja nooremallohvitseride kursuse juhtimispunktide lõpurännak (25.11.2020). Foto: Marina Loštšina

9. AJATEENIJATE JA RESERVVÄELASTE ARVAMUSUURINGUD

Alates 2016. aastast on Kaitseministeeriumi, Tartu Ülikooli ning Kaitseväe Akadeemia koostöös viidud läbi ajateenijate longituudset ankeedipõhist kompleksuuringut.

Praeguseks on läbi viidud nelja (2016–2019) aastakäigu ajateenijate longituudne küsitlus ning hakkab tekkima piisav empiiriline materjal lisaks konkreetse aastakäigu ajateenijate arvamustest ja hoiakutest ka pikaajaline vaade väljaõppeprotsessile ning selle mõjudele.

Hoiakud ja motiveeritus ajateenistusse asumisel

Juba esimesed kompleksuuringu ankeetküsitlused osutasid sellele ning hilisemad aastakäigud on seda vaid kinnitanud, et ajateenija noorus on faktor, mis suurendab positiivsemat meelestatust ja hoiakulist valmidust ajateenistuses osaleda. Reeglina tähendab see noori, kes astuvad ajateenistusse kohe peale keskkariduse omandamist.

Teine näitaja on vabatahtlikkus. Vabatahtlikult oma avalduse alusel ajateenistusse asunud on paremate hoiakutega ajateenistuse vajalikkuse, julgeoleku ja kaitsevalmiduse osas ning need hoiakud on ajateenistuse jooksul püsivamad kui seda mittevabatahtlikult teenistusse astunud ajateenijate hulgas. Seega on hoiakute profiil ja motiveeritus väga olulised tegurid lisaks füüsilise võimekuse ja tervises seisundi teguritele.

Nelja aasta uuringuid kõrvutades ilmneb tervisehinnangute teatav paranemine aja jooksul. Samuti tõuseb hinnang oma füüsilisele vormile ja kehalisele võimekusele – heaks või üsna heaks pidas oma füüsilist vormi 2016. aastal 30% ajateenijatest ning 2020. aastal 37%.

Ajateenistusest ennetähtaegselt reservi arvamise mõjutegurid

Ajateenistusest ennetähtaegse reservi arvamise osakaal on jätkuvalt vähenemas. Uuringus ilmneb ka see, et teenistuse lõpuperioodil ajateenistusest väljalangemine väheneb.

Ajateenija vanus, majanduslik olukord, kooselustaatus, tervisega rahulolu ja meelestatus ennustavad ligi kümnendiku osas ajateenistusest ennetähtaegset vabastamist. Ennetähtaegset reservi arvamist aitavad ennustada ajateenijate vastused rahulolu osas oma tervisega teenistuse alguses ning meelestatus ajateenistuse osas. Seega on kutse alusel teenistusse tulnud ja ajateenistuse suhtes negatiivselt meelestatud ajateenijate puhul olemas teatav „eelsoodumus“ ennetähtaegselt reservi arvamiseks.

Ennetähtaegset reserviarvamist ennustab ka subjektiivne hinnang oma tervisele – hea või üsna hea tervise korral on tõenäosus 7%, keskmise hinnangu puhul 12% ning üsna halva või halva tervise korral 19%.

Reservväelaste hoiakud

Kuna 2020. aastal oluline osa õppekogunemistest jäi COVID-19 pandeemia tõttu ära, siis reservväelaste seas rahulolu-uuringuid läbi ei viidud.

Riigikaitseõpetus

Riigikaitseõpetuses osalemine suurendab nende noorte osakaalu, kes tulevad ajateenistusse vabatahtlikult ja positiivsemate meeleoludega. Riigikaitseõpetuse mõju on siinkohal just teadlikkuse tõstmine ning hirmude elimineerimine. Riigikaitseõpetuse läbinu tajub endal vähem olevat kroonilisi haigusi või pikaajalisi terviseprobleeme. Ka vaimse tervise osas nähtub, et riigikaitseõpetuse läbinud tajuvad vähem vaimse tervise probleeme (üksildustunnet, depressiooni jne). Samuti on võimalik tuvastada, et riigikaitseõpetuses osalemine suurendab 10% võrra nende ajateenijate hulka, kes peavad oma teadlikkust ajateenistusest piisavaks ja kes usuvad Eesti kaitstavusse. Riigikaitseõpetusel on oluline mõju ka neidudele. Nii väidavad ajateenistusse saabunud neidud, et just riigikaitseõpetus tekitas neis huvi ajateenistuse vastu. Ehk et oletatavalt ei oleks paljud neist ajateenistusse ilma riigikaitseõpetuses osalemata saabunud. Huvitav on märkida, et naissoost ajateenijate arvates võiks riigikaitseõpetuse maht olla senisest suurem. Samuti pooldavad naissoost ajateenijad riigikaitseõpetuse kõigile kohustuslikuks tegemist.

Foto 18. BKN-08 Estpla laskeharjutused Malis (26.12.2020). Foto: Jaanus Lensment

10. TEGEVVÄELASED

Tegevväelaste arv suurenes 2020. aastal **147** tegevväelase võrra, ulatudes aasta lõpus **3655** tegevväelaseni. Kui eelmise aruandluseperioodil (s.t 2019. aastal) oli 2020. aastaks seatud eesmärgiks suurendada tegevväelaste arvu 3510 tegevväelaseni, siis see ootus ja eesmärk ületati 145 tegevväelase võrra. 2021. aasta eesmärgiks on tegevväelaste arvu suurendada 3717 tegevväelaseni.

Sõjaväelise kvalifikatsioonile vastavate täidetud ametikohtade arv Kaitseväes ja Kaitseliidus on kajastatud tabelis 13 (näitena: ohvitseri väljaõpet nõudvatest ametikohtadest on täidetud 1207 seisuga 31.12.2020).

Tabel 13. Tegevväelaste arv ametikohtadel sõjaväelise auastme alaliikide lõikes Kaitseväes ja Kaitseliidus

Ametikohaauastme põhiliik	Teenistuses ametikohtadel seisuga 01.01.2020*	Teenistuses ametikohtadel seisuga 31.12.2020*
Ohvitserid	1186	1207
Allohvitserid	2275	2414
Sõdurid	47	34
Kokku teenistuses	3508	3655

* andmed sisaldavad ka kadette ja lapsehoolduspuhkusel olevaid tegevväelasi

2020. aastal värvati Kaitsevärke 428 tegevväelast (2018. aastal oli värvatute hulk 359 ja 2017. aastal

301). Võrreldes viimase kuue aasta sama perioodiga on 2020. aastal tegevväelaste värbamine olnud kõrgeim (tabel 14). Kui juba eelmisel aruandlusperioodil oli positiivseks näitajaks ajateenistuse lõpetanute osakaal, kes asusid tegevteenistusse (4,95%), siis 2020. aastal asus tegevteenistusse juba **7,51% ajateenistuse lõpetanute koguarvust**. Ajateenistuse lõpetanud **naistest asus tegevteenistusse 52%**.

Tegevväelaste värbamise hea tulemuse peamisteks põhjusteks võib tuua COVID-19 mõju majandusele, mis omakorda tugevdab positsioone riigisektoris ning rahvusvaheliste missioonide jätkumine.

Foto 19. Kalevi jalaväepataljoni 102. aastapäeva tähistamise rivistus (17.12.2020). Foto: Oliver Turp.

2020. aastal lahkus tegevteenistusest 288 tegevväelast, mis on võrreldes aasta varasemaga 11 võrra vähem. Tegevväelaste seas peamisteks lahkumiste põhjusteks oli tähtajalise lepingu lõpp, ei avaldanud teenistusest lahkumise põhjust (58), perekondlikud põhjused (50) ja tegevteenistuse nõuetele mittevastamine (43). Lahkujatega vesteldes tuuakse probleemina esile madalat palka (eelkõige IT-sektor), suurt töökoormust ja töötingimusi (sh asukoht).

Tabel 14. Tegevväelaste värbamine ja lahkumine aastatel 2012-2020

TEGEVVÄELASED	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Värbamine	391	285	298	316	289	301	359	384	428
Lahkumine	332	265	291	196	269	263	223	299	288
VAHE	59	20	7	120	20	38	136	85	140

Lahkumiste osas on kõige murettekitavamaks trendiks tegevteenistuse nõuetele mittevastavus, s.t, tegevväelased ei soorita ettenähtud üldfüüsilisi katseid või ei läbi Kaitseväe arstlikus komisjonis terviseseisundi vastavuse hindamist. Üldfüüsilisi katseid tuleb tegevväelasel sooritada kord aastas ning Kaitseväe arstlikus komisjonis hinnatakse tegevväelase terviseseisundi vastavust tegevväelase nõuetele kord kolme aasta jooksul.

Foto 20. Kuperjanovi jalaväepataljoni nooremallohvitseride baaskursuse lõpueksam (30.09.2020). Foto: n-srs Valner Väino

11. PEAINSPEKTORITEENISTUS

Kaitseväe peainspektoriteenistuse põhiülesandeks on inspekteerida Kaitseväe struktuuriüksusi sõjaväelise väljaõppe ja sisekorra kontrollimiseks, menetleda kaitseväelaste ja Kaitseväega teenistus- või töösuhtes olevate isikute avaldusi ning osaleda Kaitseväe plaanide ja kavade koostamisel.

Peainspektori ja peainspektoriteenistuse õigusvahemehe poole võivad pöörduda oma teenistusalaiste küsimustega kõik kaitseväelased ja Kaitseväega teenistus- või töösuhtes olevad isikud ilma käsuliini järgimata ning peainspektoriteenistuse töötajad on oma tegevuses sõltumatud teistest ülematest peale Kaitseväe juhataja.

2020. aastal esitati kokku **92** pöördumist, mis on vähem, kui 2019 ja 2018. aastal mil tehti vastavalt 101 ja 130 pöördumist samal perioodil. Pöördujateks on endiselt ajateenijad ning tegevväelased ja tsiviiltöötajad. Mitme pöördumise puhul ei soovitud otsest sekkumist, vaid hinnangut toimunud tegevuste kohta. Usalduslikke vestlusi, kus isikud ei soovinud otsest sekkumist, käesolevas statistikas ei kajastu. Ajateenijate pöördumistest ligi kolmandik oli seotud meditsiinilise taustaga ning palgalise koosseisu pöördumised olid seotud tasustamisega. 2020. aastal laekus ajateenijatelt 35 pöördumist, mis on 11 pöördumist vähem, kui 2019. aastal. Tegevväelaste ja tsiviiltöötajate poolt esitatud pöördumiste arv on võrreldes eelneva aastaga mõnevõrra tõusnud – kokku tehti 50 pöördumist. 2019. aastal oli pöördumiste arvuks 37.

Kokkuvõttena võib 2020. aasta kohta välja tuua, et võrreldes 2018. ja 2019. aastaga on pöördumiste arv mõnevõrra vähenenud ja seda eeskätt Kaitseväega mitteseotud isikute poolt. Kui 2019. aastal tehti Kaitseväega mitteseotud isikute poolt 14 pöördumist, siis 2020. aastal vaid 7.

Foto 21. Eesti Vabariigi 102. aastapäeva paraadi ülelend (24.02.2020) Foto: v-srs Siim Verner Teder

12. OLULISEMAD TEGEVUSED 2021. AASTAL

1. 2021. aastal jätkab Kaitseministeeriumi valitsemisala kaitseväekohustuslaste arvestust, kaitseväeteenistuskohustuslaste tervisenõuetele vastavuse hindamist, ajateenistusse kutsumist ning reservüksuste ettevalmistamist samas mahus eelnevate aastatega.
2. Viiakse läbi kaitseväekohustuslaste terviseseisundi hindamise reform. Jätkatakse tegevusi asendusteenistuse reservsüsteemi rakendamiseks.
3. 2021. aastal valmistatakse ette ajateenijatele suunatud kompensatsiooni meetmete pakett ning suurendatakse ajateenija toetust ja ajateenija ning asendusteenistuja lapse toetust.
4. Kaitseministeerium koostöös Kaitseväe Akadeemiaga töötab välja metoodika reservväelaste valmisoleku taseme mõõtmiseks.
5. Jätkuvad tegevused naissoost isikutes ajateenistuse vastu huvi tõstmiseks. Selleks jätkatakse ajateenija töövarjupäeva ning erinevate teabepäevade ning projektiga „Klassiga ajateenistusse“ korraldamist.
6. 2021. aastal osalevad Kaitseressursside Amet, Kaitseministeerium, Kaitseväge ja Haridus- ja Teadusministeerium avaliku sektori innovatsiooniprogrammis ühisprojektiga „Kuidas saada ajateenistusest kõrvalehoidjad ajateenistusse?“. Programmis osalemise peamisteks ajenditeks on 2025. aastaks ajateenijate sihttasemete kasv 3500-lt 4000-ni ning riigikaitse jätkusuutlikkuse tagamine noorte motivatsiooni mõjutamise kaudu.
7. 2021. aasta lõpuks võetakse kasutusele kohandatava löikega kaitseväge vorm, killuvestid ning lahingrakmed, mida on võimalik individuaalselt keha eripära järgi kohandada.
8. Jätkatakse ajateenijate kompleksuuringu läbiviimist ning saadud uurimistulemusi kasutatakse

sisendina poliitikakujundamisel. Samuti esitletakse uuringutulemusi nii konverentsidel kui ka ajakirjades.